

ARALIK 2023
Cilt: 4 Sayı: 2

İLETİŞİM

Yazışma Adresi / Correspondence
Kırklareli Üniversitesi
Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
Müdürlüğü
Kavaklı Yerleşkesi
Merkez / Kırklareli

WEB SİTE:
<http://sbmyo.klu.edu.tr/>

E-POSTA:
esra.bozkanat@klu.edu.tr

KAPAK TASARIMI/COVER DESIGN

Dr. Öğr. Üyesi Kürşad ERKAL

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU DERGİSİ

Sahibi / Owner

Prof. Dr. Bülent ŞENGÖRÜR

Editör / Editor

Doç. Dr. Esra BOZKANAT (Editor)

Editör Yardımcıları /Co-editors

Doç. Dr. Ahmet Oğuz AKGÜNEŞ (Co-editor)

Doç. Dr. Furkan YILDIZ (Co-editor)

Dr. Öğr. Üyesi Hakan AYDIN (Co-editor)

Öğr. Gör. Dr. Bilal Akyol (Co-editor)

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Mustafa AYKAÇ / Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR / Kırklareli Üniversitesi

Prof. Dr. Ayla OKAY / İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. İlhan Eroğlu / Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Prof. Dr. Ender GEREDE / Eskişehir Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Fatma LORCU / Trakya Üniversitesi

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor

Doç. Dr. İskender GÜMÜŞ

Dergi Sekreteryası ve Dizgi / Secretariat of Journal and Typesetting

Doç. Dr. Esra BOZKANAT

İÇİNDEKİLER

YAZAR	MAKALE	SAYFA NO
EMİNE ERİKEL ZEBİNİSO KAMALOVA	BOŞANMA SÜRECİNDE ÇATIŞMA YÖNETİMİ VE AİLE ARABULUCULUĞU	1- 22
HATUN MAHAN BİLAL BALKAN	MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ BİLGİ DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI	23- 46
Koray KARTALKAYA Nilay ORBAY İÇAÇAN	PATERNALİST LİDERİN ÇALIŞANIN KAPSAYICILIK ALGISINA ETKİSİ	47- 57
ZİNET GÜÇLÜ	GLUTENSİZ BESLENME TERCİHLERİNİN BELİRLEYİCİLERİNİ TESPİT ÇALIŞMASI: KATILIMCI SÖZLÜKLER ÖRNEĞİ	58- 71

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi'ne gönderilen makalelerin bilimsel sorumluluğu yazarlarına, çeviri ve aktarma yazıların hukuki sorumluluğu çevirmenlerine aittir. Gönderilen her yazının yayım aşamasında esasa yönelik olmayan küçük düzeltmeleri dergimizin yazı işleri sorumluları tarafından yapılır. Yayınlanan yazıların her türlü telif hakkı Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'na aittir.

BOŞANMA SÜRECİNDE ÇATIŞMA YÖNETİMİ VE AİLE ARABULUCULUĞU

Emine ERİKEL¹

Zebiniso Kamalova²

ÖZ

Boşanma, eşlerin yeni bir evlenme yapacak biçimde ayrılması ve hukuki bir karar ile evliliklerini tam anlamıyla sonlandırması olarak tanımlanmaktadır. Boşanma, evlilik kadar eski bir kurum olarak nitelendirilmektedir. Belirli bir kültür seviyesine erişmiş ve evlilik halini sosyal bir kurum şeklinde kabul görmüş toplumlar içerisinde boşanma hakkı, birtakım gelenek ve yasalar ile kısıtlanmıştır. Ancak hiçbir şekilde ortadan kaldırılmamıştır. Türk toplumu, dünyanın sağlam ve köklü aile gelenek ve göreneklerine sahip toplumları arasında yer almaktadır. Türk Medeni Kanunu içerisinde yer alan altmış birinci maddeye göre boşanma nedenleri arasında zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme gibi faktörler bulunmaktadır. Türk Medeni Kanunu içerisinde yer alan altmış birinci maddeye göre boşanma nedenleri arasında zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme gibi faktörler bulunmaktadır. Bu araştırmada, boşanma sürecinde eşler arasında meydana gelen çatışmaların çözülmesi için çatışma yönetimi ve aile arabuluculuğunun önemini incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda literatür taraması yönteminden yararlanılarak boşanma kavramı, boşanma çatışmaları, boşanma süreci, arabuluculuk gibi birçok konu başlığına yönelik araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile Arabuluculuğu, Boşanma, Boşanma Süreci, Çatışma Yönetimi

CONFLICT MANAGEMENT AND FAMILY MEDIATION IN THE DIVORCE PROCESS

ABSTRACT

Divorce is defined as the separation of spouses to make a new marriage and the complete termination of their marriage by a legal decision. Divorce is described as an institution as old as marriage. In societies that have reached a certain cultural level and have accepted the state of marriage as a social institution, the right to divorce is restricted by certain customs and laws. But it has not been eliminated in any way. Turkish society is among the societies in the world with solid and well-established family traditions and Decencies. Among the reasons for divorce are factors such as shah, fame, mental illness, maltreatment, caste, socio-economic inadequacy, adultery, abandonment, and severe Decadence. This research, it is aimed to examine the importance of conflict management and family mediation in order to Decipher the conflicts that occur between spouses during the divorce process. For this purpose, research has been conducted on many topics such as the concept of divorce, divorce conflicts, the divorce process, and mediation by using the literature search method.

Keywords: Conflict Management, Divorce, Divorce Process, Family Mediation

¹Uzm. Emine Erikel, İstanbul Ticaret Üniversitesi, erikel1969@gmail.com, ORCID: 0009-0005-6136-8647

²Dr. Öğr. Üyesi, Zebiniso Kamalova, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
zkamalova@ticaret.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7703-0011

Atıf/Citation: Erikel, M., Kamalova, Z. (2023). Boşanma Sürecinde Çatışma Yönetimi ve Aile Arabuluculuğu, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 4 (2), 1-22.

GİRİŞ

Aile, geçmişte ve günümüzde yaşamış olan tüm toplumların ortak kültürü olarak nitelendirilmektedir. Aile, kişilerin bir arada yaşamaları sonucunda inşa edilen, bir kurum niteliğine sahip ve tarihi oldukça eski zamanlara dayanan bir kavramdır. İlk dönemlerden günümüze dek geçmiş olan süreç içerisinde, anlamını ve değerini yitirmeden ayakta kalabilmiş ve evrensel bir kurum olarak nitelendirilmiş olan aile, evlilik bağı ile kurulmaktadır. Türk Medeni Kanunu içerisinde yer alan 185. maddede evlilik kavramıyla alakalı “*Evlenmeyle eşler arasındaki evlilik birliği kurulmuş olur. Eşler, bu birliğin mutluluğunu. elbirliği ile sağlamak, çocukların eğitimine, gözetimine, bakımına beraberce özen göstermekle yükümlüdürler. Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar*” açıklamalarına yer verilmiştir (TMK, 2001: m185).

Evliliklerin bir ömür boyunca devam etme niyeti ve mutlu bir hayat sürdürmek amacıyla gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Fakat evlilikte bazen birtakım problemlerin (cinsel, ekonomik, sosyal, bireysel vb.) ve anlaşmazlıkların meydana gelmesi de oldukça doğal olarak karşılanmakta, söz konusu anlaşmazlıklar evlilik birliğinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Meydana gelen problemlerin zaman içerisinde arttığı, eşlerin bu problemlere herhangi bir çözüm bulamadıkları durumlar söz konusu olduğunda boşanma meydana gelmektedir. Huzurlu ve sağlıklı bir evlilik sürdüremeyen kişilerin önemli bir bölümünün boşanmayı tercih ettiği görülmektedir. Boşanma, eşlerin ilişkilerini güven, huzur, saygı, sevgi ve yaşam boyunca mutluluk beklentileri ile kurmaları, ancak bu beklenti ve isteklerinin farklı nedenlerle karşılık bulmaması sonucunda evliliğin yasal bir şekilde sonlandırılmasıyla meydana gelen bir kavramdır. Boşanma, çiftler hayatta iken, kanun içerisinde belirtilmiş nedenlerden bir tanesine ya da birkaç tanesine dayanarak eşlerden birinin yasal süreci başlatmasıyla evliliğini hakimnin kararıyla sona erdirmek şeklinde de tanımlanabilmektedir (Akıntürk, 2002: 235).

Boşanma süreci, eşlerin psikolojik açıdan bir hayli yıprandığı, hayat enerjilerinin azaldığı, zorlayıcı bir dönem olarak ifade edilmektedir. Bilhassa tazminat, nafaka, mal paylaşımı, çocukların velayeti gibi konularda anlaşmazlık ve çatışmalar sonucunda çekişmeli bir şekilde devam eden dava süreci içerisinde olmaları ve dava sürecinin uzun bir zaman alması kişilerin sosyal ve psikolojik hayatını negatif olarak etkilemektedir. Bahsedilen negatif etkiden kurtulmanın önemli bir yolu olarak bilinen çatışma çözme becerileri ve arabuluculuğun

boşanma sürecinde fazlasıyla önem arz eden birer faktör olduğu yapılan araştırmalar sonucunda kanıtlanmıştır (Mert, 2017: 18).

1. Boşanma Kavramı ve Süreci

İnsanlık tarihiyle kıyaslandığı zaman evliliğin yeni, tabiatla doğrudan var olmayan insanlar tarafından kurulan bir toplumsal kurum olduğu görülmektedir. Aile, kişilerin dünyaya geldiği günden itibaren içerisinde yer aldığı toplumun hayat tarzını öğrenmiş olduğu, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmesi adına gereken destek ve bakımın sağlandığı ve öğrendiği bu destek ve bilgiyi kendi kurmuş olduğu ailesine katılacak olan yeni kişilere aktardığı dinamik sosyal bir kavram şeklinde tanımlanabilmektedir. Aile fertlerinin tarih sürecinde varlığını korumuş, toplumsal bakımdan var olan sağlıklı milletin oluşması için gereken ön şart olarak gereksinim duyulan, toplumun barındırdığı önemli kuralları, yargıları kapsayan ve sosyalleşme sürecinin yoğun bir şekilde yaşandığı bir kurum olarak nitelendirilebilmektedir. Aile, kişinin hem ahlaki hem zihinsel hem de fiziksel gelişiminin temel koşullarını sağlamakla beraber, toplumun temel dinamiklerini de oluşturmaktadır (Yapıcı, 2010: 1545).

Diğer bir ifadeyle aile, kan bağı ve evliliğe dayanan, koca, karı, kardeşler ve çocuklar arasında bulunan ilişki ve bağlantının yarattığı toplum içerisinde bulunan en küçük birlik şeklinde nitelendirilmektedir. Giddens, aileyi akraba bağlantıları ile direkt doğrudan bağlamakta olan, yetişkinlerin çocuklara bakma sorumluluğunu üstlenmiş olduğu bir topluluk şeklinde ifade etmektedir. Evlilikse, iki yetişkin kişi arasında meydana gelen, toplum tarafınca kabul edilen ve onaylanan bir cinsel birleşim şeklinde tanımlanabilmektedir. İki insan evlendiği zaman, birbirlerinin akrabası olmaktadır (Giddens, 2012: 246-247).

İnsanlar, geçmiş yaşantıları ve güncel şartlarına göre kendi görüşlerini oluşturmuş olduğundan dolayı tüm eşler birbirinden farklılık göstermektedir. Bu sebepten dolayı, çiftler aynı bilgiyi farklı bir şekilde yorumlayabilmektedir. Bu durum da bazı anlaşmazlıklara sebep olabilmektedir. Çiftler arasında anlaşmazlık yaşandığı zaman ise pek çok eşin çatışmayı şiddetlendirecek negatif yönlü tepki ve davranışlar gösterdiği görülmektedir. Bu konuda kültür de fazlasıyla önem taşımaktadır. Bunun sebebi, bireyin ne olduğu birazda doğmuş olduğu kültürün bir sonucu olarak nitelendirilmektedir. Kişiler, yaşamda bazı sosyal ilişki, değer ve inançlar öğrenerek toplumsal bir kişiye bürünmektedirler. Nitekim kültür insanlara nasıl davranması gerektiğinden diğer insanlar ile nasıl iletişim kurulması gerektiğine kadar tüm kuralları öğretmektedir (Güngör, 2007: 42).

Başlangıç zamanında tüm evlilikler bir ömür boyu sürmesi ve mutlu olmak amacı ile gerçekleşmektedir. Tüm toplumlarda evlilik kavramının sağlıklı ve dengeli olarak devam etmesi fazlasıyla önem arz etmektedir. Evlenme kararı almış olan bireyler, aile kurarak daha mutlu, huzurlu ve ileriye dönük birtakım sonuçların beklentisinde hareket etmektedirler. Ancak, kimi durumlar söz konusu olduğunda evlilik hayatı ve aile ilişkilerine yönelik beklentiler arasında uyumsuzluğun olduğu görülmektedir. Kişilerin bahsedilen beklentileri karşılamak zorunda güçlük çektiği ve uyum sağlayamadığı durumda, daha mutlu bir hayat sürdürebilmek adına boşanmaya karar verebilmektedirler (Can ve Aksu, 2016: 891).

Evliliğe yönelik beklentiler arasında bazı durumlarda uyumsuzlukların olduğu görülebilmektedir. Kişilerin söz konusu beklentileri karşılayamadığı ve uyum sağlayamadığı durumlarda, daha mutlu bir hayata devam edebilmek için boşanma kararı alabilmektedirler (Can ve Aksu, 2016: 891). Sözlük içerisinde boşanma, “bağını çözmek, bağından kurtulmak, serbest bırakmak, serbest kalmak” şeklinde tanımlanmaktadır (Acar, 2010: 496). Bahsedilen olay hemen hemen her dönemde ve tüm kültürlerde gerçekleşmiştir. Boşanma, hukuki yollarla kurulmuş olan bir evlilikte, bireylerin birbirlerine çift olarak sorumluluk ve yüklerinin kalmaması, ancak birliktelikten doğmuş olan çocuk var ise, o çocuğun haklarını koruyup gözeterek aynı şekilde mahkeme kararı ile evliliğin bitirilmesi hadisesidir. Bu sebepten dolayı, hukuki bir karar ile evlilik sona erdirildiği için boşanma yasal açıdan çiftlerin farklı bir evlilik yapmasına da fırsat vermektedir. Daha kısa bir ifade ile evli olan çift hayatta iken hukuki yollar ve mahkeme kararı ile evliliğin sona erdirilmesi boşanma şeklinde tanımlanmaktadır (Doğan, 2016: 992-995).

Evlilik gerçekleştiği zaman çiftlerin birbirine karşı yerine getirmekle yükümlü oldukları bazı sorumluluk ve hakları bulunmaktadır. Boşanmayla bu sorumluluk ve haklar sonlanmaktadır. Birbirlerine karşı hak ve borç sahibi olmaları için mahkeme kararı olması gereklidir. Boşanma sürecinin ekonomik, sosyolojik ve psikolojik açıdan negatif yönlü bazı sonuçları olmasından dolayı bunların önlenmesi, farklı taraflarıyla neredeyse tüm sosyal bilimcileri ilgilendirmektedir. Pek çok sebebin boşanmaya neden olması, bu ilgi alanını saptamaktadır. Nitekim hukukçular, ailenin sağlam bir temele sahip olabilmesi adına karşılıklı yükümlülük ve hakları üstünde durmakta iken, psikologlar bu konuya yönelik kişisel davranış sorunlarına öncelik vermekte iktisatçılarsa ekonomik faktörler üzerinde durmaktadırlar (Battal, 2008: 21).

Boşanma, evlilikle beraber başlamakta olan bir kavramdır. Bu sebepten dolayı aile fertlerinin yer aldığı her yerde boşanma sürecinin de var olduğu görülmüştür. Boşanma sürecinin tarihi incelendiği zaman ilk dönemlerden bugüne farklı coğrafyalar içerisinde boşanma, aile gerçeği ve istenmeyen bir süreç olarak kabul edildiği görülmektedir. Boşanmaya yönelik düşünceler incelendiği zaman 2 farklı görüşün olduğu göze çarpmaktadır. Bu görüşlerden ilki, evlilik insanların yetiştirilmesi ve sağlıklı kişilerden meydana gelen bir toplumun devamlılığını sağlamak için kurulmaktadır. Bu sebepten dolayı, evlilik eşlerin yaşamı boyunca sürecek hukuki bir bağ olarak ifade edilmektedir. Diğer bir görüşse evlilik bireylere mutluluk vermesi gereken bir durumdur. Eğer eşler birbirlerinde mutluluk ve huzuru bulamazlar ise evlilik taraflara yarar sağlamayacak olduğundan çiftler hür iradeleri ile boşanma kararı almaktadırlar. Boşanma davasında, Türk Hukukunda kabul görülmüş olan sistem, bahsedilen 2 zıt düşüncenin ortasını kabul gören bir sistem olarak ifade edilmektedir. Bahsedilen sisteme göre belirli boşanma sebeplerinin olması ya da oluşması üzerine, çiftlerin isteklerine yönelik hakimın verecek olduğu karar ile boşanma gerçekleşmektedir (Karahan, 2012: 4, TMD, 2001: m. 161).

Boşanma, aniden olan ve biten bir durum değil tam tersine bir süreç olarak nitelendirilmektedir. Söz konusu süreci aşamalarla açıklamakta olan pek çok yaklaşım ve kuram bulunmaktadır. Boşanma durumuna yönelik tüm kuramlar boşanma sürecinin farklı bir tarafını incelemektedir. Boşanmayla alakalı yapılmış olan tanımlar incelendiği zaman boşanma durumunun yalnızca yasal bir süreç olmadığı, sosyal, ekonomik, hukuki, duygusal ve psikolojik boyutlarının da olduğu söylenebilmektedir. Bohannon, boşanma sürecinin altı aşamalı bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Bu süreçler psikolojik, sosyal, ebeveyn, yasal ve duygusal boşanma olarak sıralanabilmektedir (Şentürk, 2019: 19-20).

1.1. Duygusal Boşanma

Duygusal boyut, eşlerin evlilik durumlarını sona erdirmeye yönelik bir karar varması ile başlamakta, ilişkilerini sürdüremeyeceklerini kabul etmeleri ile sonlanmakta olan bir süreçtir. Bahannon'a göre, duygusal boşanma evresinde eşler birbirinin negatif taraflarına daha çok odaklanmakta ve gittikçe güven ilişkisi zedelenmekte iken çiftler arasında bulunan duygusal boşluk da git gide artmaktadır. Daha sonrasında çiftler, birbirlerine karşı olan sevgi duygularını kaybetmektedirler. Bu durumda yanında keder, üzüntü gibi negatif yönlü duyguları getirmektedir. Bu anlamı ile duygusal boşanma, eşlerin ilişki halinin sona ermesinin gerektiğini kabul görmelerine dayanmaktadır. Duygusal boşanma, evlilik halinin çözülme sürecini belirtmektedir. Bahsedilen süreç içerisinde en az çiftlerden bir tanesinde; evlilik ilişkisi

sırasında duygusal arzu ve istekleri önemli derece azalmaktadır. Aile birliği işlevselliğini sürdürmekte ancak ilişki kalitesinin düştüğü görülmektedir (Karataş, 2016: 4).

1.2. Hukuki Boşanma

Hukuki boşanma evresi yasal olarak evliliğin sonlandığı aşama olarak bilinmektedir. Burada velayet, nafaka, maddi ve manevi tazminat, mal ve ürünlerin paylaşımı gibi yasal süreçler işlemektedir. Bu evre, boşanma boyutlarından en anlaşılabilir olanıdır. Bu süreçte eşlerin artık hukuksal açıdan birbirinden ayrılması söz konusudur (Taş, 2006: 23).

TMK'nın yüz altmış birinci maddesinin birinci fıkrasına göre, çiftlerden bir tanesi zina eder ise, diğer eş boşanma davası açabilmektedir. Eşlerden bir tanesinin evlilik harici cinsel münasebette bulunmasını tarif etmekte olan zina durumunda gerek erkek gerekse kadın eş aralarında bir ayırım olmadan boşanma davası açabilmektedir (Ersöz, 2019: 231). Evlenmeyle beraber eşler arasında bir evlilik birliği kurulmaktadır. Bahsedilen evlilik birliği eşlere bazı hak ve özgürlükler tanıyarak yükümlülükler yüklemektedir. Bahsedilen yükümlülükler arasında sadakat yükümlülüğü yer almaktadır. Nitekim TMK içerisinde yer alan madde 185 / 3 hükmü içerisinde eşlerin birbirlerine sadık kalmak zorunda oldukları açık bir şekilde ifade edilmektedir. Evlilik birliğinin inşa edilmesinden sona ermesine dek geçerliliğini sürdüren sadakat yükümlülüğü hem erkeği hem de kadını aynı derecede birbirine bağlamaktadır. Farklı bir ifadeyle gerek erkek gerekse kadın birbirine aynı oranda sadakat göstermekle yükümlüdür. Eşlerin cinsel açıdan birbirine sadık olmaları da sadakat yükümlülüğünün sonucu şeklinde kabul edilmektedir. Bu kapsamda eşlerin hakim kararına dayalı veya fiili olarak aynı yaşamış oldukları durumlarda bile zina yapmama yükümlülükleri bulunmaktadır. Çiftlerin sadakat yükümlülüğünü zina yaparak ihlal etmeleri aldatılmış olan eşe TMK, yüz altmış birinci madde gereğince zina sebebi ile boşanma davası açma hakkı tanımaktadır (Ersöz, 2019: 231-232).

Zina nedeniyle boşanma davası açılmasının bir şartı, eşlerden bir tanesinin eşi haricinde karşı cinsten bir kimse ile cinsel ilişkiye girmesidir. Farklı bir ifadeyle evli bir kadının kocası haricinde farklı bir erkek ile, evli bir erkeğin ise karısı haricinde farklı bir kadın ile cinsel ilişkiye girmesi durumunda zinadan söz edilebilmektedir (Helvacı, 2002: 1157).

Zina nedeni ile boşanma davası açılması için gereken bir diğer şart ise zina eden eşin kusurlu olması durumudur. Zina eden eşin gerçekten kusurlu olması, diğer bir ifadeyle karşı cinsten bir kimse ile bile isteye cinsel ilişkiye girmesi zina nedeniyle boşanma davası açabilmek adına gereklidir (Dural vd., 2018: 106).

1.3. Ekonomik Boşanma

Eşlerin borçların ve ekonomik varlığının nasıl pay edileceğiyle alakalıdır. Bu aşama çiftler arasında en çok düşünce ayrılığı ve tartışmaya sebep olan bir süreçtir. Ekonomik boyuta getirilmiş olan çözümler, boşanma sürecinin diğer boyutlarını da etkileyebilmektedir. Özetle yasal boşanmadan sonra mal ve ürünlerin paylaşılması, maddi ve manevi tazminat, nafaka vb. ekonomik alanda meydana gelen süreçler bu evre içerisinde yaşanmaktadır (Ercan, 2017: 17-18).

Eşlerin aşırı oranda borçlandırıcı davranışlar sergilemesi ekonomik şiddete ilişkin bir davranış şeklinde nitelendirilmektedir. Yargıtay'ın aldığı çoğu kararda *“davalının birlik görevlerini yerine getirmediği aşırı borçlandığı, borçlarını ödemediği, alacaklıların davacıyı rahatsız ettiği anlaşılmaktadır. Bu halde taraflar arasında ortak hayatı temelinden sarsacak ve birliğin devamına imkan vermeyecek nitelikte geçimsizlik mevcut ve sabittir”* şeklindeki beyanlarıyla borçlandırıcı davranışları boşanma nedeni şeklinde göstermiştir. Yargıtay, çevresine borçlanarak borçlarını ödemeyen ve eve haciz gelmesine yol açan, aynı şekilde kumar oynayıp parasını ve evde bulunan eşyalarını vererek, eşini alacaklıları ile karşı karşıya bırakmakta olan eşin davranış ve tutumlarını ekonomik şiddete ilişkin boşanma nedeni şeklinde kabul görmektedir (Dural vd., 2018: 117).

1.5. Toplumsal Boşanma

Bu evre, boşanmış olan bireylerin toplumsal anlamda ve sosyal yaşamlarında yaşamış oldukları değişim ve yenilikleri içermektedir. Farklı bir hale gelen toplumsal ilişkiler sebebi ile geçiş süreci yaşayan boşanmış eşler, yalnızlık duygusuna kapılmaktadırlar. Bu süreçte yeni sosyal ilişkiler kuruldukça bahsedilen hislerde azalmalar olduğu göze çarpmaktadır (Şen, 2013: 28).

Toplumsal boşanma, toplumun boşanan kişileri kabul etmesi olarak da ifade edilmektedir. Farklı toplumlar içerisinde, toplumun boşanmış olan kişileri kabul etmesi oldukça zorken kimi toplumların ise normal ve hoşgörüle boşanmış olan kişileri kabul ettikleri görülmektedir. Evlilik birliğinin eşler hayatta iken çözülmesine yardımcı olan boşanma, farklı dönemlerde ve ülkelerde farklı bakımlardan ele alınmıştır. Tüm toplumların ihtiyaç ve beklentilerine göre farklı kural ve yasalar ile düzenlenmiştir (Helvacı, 2002: 1162).

Bir çift ya da aile olmak, yanında sosyal çevrenin de paylaşılmasını getirmektedir. Herhangi bir ayrılık durumu söz konusu olduğunda artık partner ile değil, bekar bir kişi şeklinde bahsedilen ortam içerisinde bulunmaktadır. Farklı bir statü, yanında yeni değişiklikler

getirmektedir. Genel olarak bir tarafın aynı sosyal çevre ile devam ettiği ve eski eşin dışlanmış olduğu veya kendisine farklı bir sosyal ortam kurmuş olduğu durumlar görülmektedir. Bu tarz durumlar söz konusu olduğunda dışarıda kalan birey yas sürecindedir (Helvacı, 2002: 1162).

1.6. Ruhsal Boşanma

Boşanma sürecinde insanların maruz kaldığı en zor zamanın ruhsal boşanma süreci olduğu söylenebilmektedir. Bunun sebebi, kişinin kendini eski evliliğinin etkisinden ve eski eşinin kişilik özelliğinden ayırması ve yalnız başına kalması durumu söz konusudur. Kişinin, hayatında bir eşi ve ortağı kalmadığı için sorumlulukları tek başına üstlenmesi ve bu sorumluluklar ile kendi kendine başa çıkması gerekmektedir. Bahonnon'un bahsedilen 7 evresine dini veya manevi boşanmayı da ilave etmek mümkündür (Gökçe, 2020: 15).

Tüm boşanma süreçleri içerisinde belki de en uzun sürmekte olan, yasal olarak boşanma gerçekleşse de hala kabul edilememiş olan ayrılıkların bahis konusu olabildiği dönem olarak bilinmektedir. Son hesaplaşmalar, vedalaşmalar, çözümlerden sonra ruhsal bir çözüme getirebilmektedir. Kişilerin bireysel özellik ve nitelikleri, mevcut ruhsal sorunlar, depresyon, daha öncesinde yaşanmamış olan yaslar, finansal ve sosyal kaynaklar, kayıplar bahsedilen dönemin kısa ya da uzun sürmesinde belirleyici olabilmektedir. Bütün bu bahsedilen güçlükler rağmen farkındalık kazanan ve kabullenilen kayıplar bireysel gelişime katkıda bulunabilmektedir. Ruhsal boşanma tamamlanmadığı zaman, bireylerin birbirlerini suçladıkları, direkt olarak başka ilişkilere başlamış oldukları veya tam anlamıyla inkar içerisinde oldukları durumlar da bahis konusu olabilmektedir (Gökçe, 2020: 15).

2. Çatışma Kavramı ve Süreci

Hayatı boyunca çevresinde yer alan insanlarla etkileşim ve iletişim halinde olan kişilerin genellikle iyi ilişki ve bağlantılar kurmaya çalışsalar da bazı zamanlarda iletişim durumunda olduğu kişiler ile anlaşmazlıklara düşebilmektedirler. “Çatışma” olarak isimlendirilen bu terim, zamanla pek çok bilim insanı ya da araştırmacı tarafından ele alınmış ve farklı tanımlamalar gerçekleştirilmiştir. Türk Dil Kurumu (TDK) çatışma kavramını, kişilerin düşünce ve isteklerinin farklı olmasından kaynaklanmakta olan zıtlık hali şeklinde ifade etmiştir. Arslan (2005: 63) çatışma terimini, çıkarları, istekleri ya da amaçları uyuşmayan birden fazla bireyin maruz kaldığı uyuşmazlık hali şeklinde tanımlamıştır.

Hayatının her anında çevresiyle iletişim durumunda olan insanların çatışma yaşaması oldukça doğal olarak karşılanmaktadır. Önemli olan, çatışma yaşamamanın yanı sıra, çatışmayı sağlıklı olarak yürütmek ve çatışmanın neticesinde pozitif yönlü kazanımlar sağlayabilmektir.

Kutlu (2016: 57)'ya göre kişilerin yaşadığı çatışma hallerinin pozitif yönlü olarak çözülmesi için çatışmanın tanımı, nedenler, doğası, çatışma sırasında taraflar tarafınca verilen tepkilerin ne olduğuna ve çatışma durumunun çözüme kavuşturulmasına yönelik bilgi sahibi olması fazlasıyla önem taşımaktadır.

Çatışma durumunun kişilerarası ilişki ve bağlantılar için oldukça önemli seviyede tehdit yaratan ve kaçınılması gerekli olan bir durum olduğuna ilişkin inançlar bulunmaktadır. Bu inançların tam tersine ilişkiler sırasında içtenliğin ve samimiyetin sağlanması için çatışma olayının varlığının işlevsel ve önemli olduğuna vurgu yapan görüş ve düşünceler de bulunmaktadır. Çatışma, sağlıklı olarak yönetildiği zaman, eşler arasında paylaşılmakta olan birlikteliğin gelişmesi sırasında fazlasıyla önemli bir rol oynamaktadır (Kara, 2013: 38).

Çiftlerin fazlasıyla mutlu olduğu evlilik hallerinde dahi çiftlerin pek çok yoğun ve karmaşık sorunlarla karşılaşabilecek olduğunu ve bu durumlarda çiftlerin birbirlerinden uzaklaşarak çatışma içinde boğulabileceğini belirten Gottman ve Silver (2014: 16), bütün evlilik çatışmalarını kalıcı çatışmalar ve çözülebilen çatışmalar olarak ikiye ayırmaktadır. Mutlu çiftlere yönelik yapılmış olan bir çalışma sonucuna göre, evlilikte meydana gelen çatışmaların %69'u kalıcı çatışmalardan oluşmaktadır. Bahsedilen çalışma neticesine göre, eşlerin kalıcı çatışma halleri olsa da evlilik hallerinde mutlu oldukları, yaşanmış olan çatışma durumlarına çözüm yöntemleri üretebildiklerinden dolayı bunalma yaşamadıkları görülmüştür. Bu durumdan anlaşılacak olduğu gibi, ilişkiler sırasında esas önemli nokta çatışmanın yanı sıra var olan çatışma halleri sağlıklı olarak yöneterek çözüm yöntemleri üreterek uzlaşmayı gerçekleştirmektedir. Çatışmanın sonucunda yapılacak uzlaşmalar neticesinde çiftlerin birbirlerine olan duygusal bağlılıkları artacak olduğu sonucuna varılmıştır (Gottman ve Silver, 2014: 16).

Rahim (2001: 27)'e göre çatışma kavramının açık ve tek bir tanımlaması bulunmamaktadır. Bu durumun nedeni, farklı disiplinlerde bulunan yazalar tarafınca farklı taraflarıyla incelenmesinden kaynaklanmaktadır. Çatışma, ayrıca pek çok düzeyde, boyutta ve türde olabilmektedir. Bireysel açıdan, uluslararası, yerel, grup içi, kişilerarası pek çok şekil alabilmekte ve farklı kaynaklar üzerinden türetilmektedir. Çatışma kavramı, sosyal varlıklar içerisinde uyumsuzluk, anlaşmazlık ya da uyuşmazlıkla meydana gelen etkileşimli bir süreç şeklinde ifade edilmektedir. Bir ya da iki sosyal varlıklar olduğu zaman çatışma meydana gelmektedir (Rahim, 2001: 27).

Çatışma; bir dizi davranış, tutarsız dünya görüşleri, çıkarların gerçek ya da algılanan uyumsuzluğu, anlaşmazlık ya da duygu olarak görülebilmektedir. Çatışma, iki ya da daha çok kişinin farklı hedef ve amaçlara sahip olduklarına inandıklarında ortaya çıkan bir durum şeklinde de ifade edilebilmektedir. Bu tanımlama, çatışma kavramının iki ana unsuru olduğunu bizlere göstermektedir. İnsanların çatışma içerisinde olduklarına yönelik algı ve düşünceleriyle bu duruma eşlik eden duyguları ve aradıkları sonuçlarda bulunan amaç farklılıklarıdır. Bu sebepten dolayı, gruplar veya bireyler arası ilişkilerde birbiri ile uyuşmayan düşünce veya davranışlar çatışma durumuna sebep olabilmektedir. Bu çatışmalar gerçek olduğu kadar, hayali veya algılanan bir şekilde de olabilmektedir (Öner, 2011: 43).

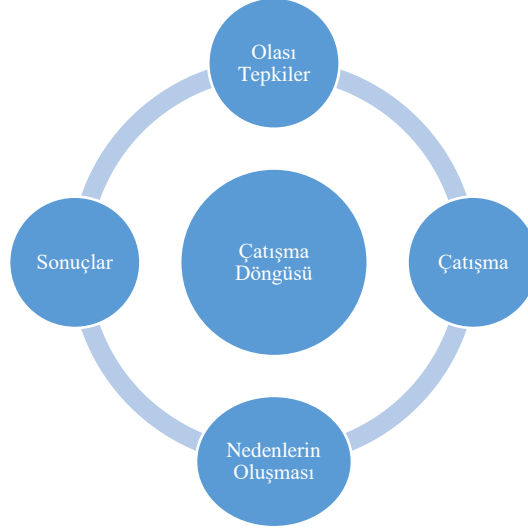
Çatışmalar, iş birliğine dayalı ya da rekabetçi bir bağlam doğrultusunda meydana gelebilmekte ve meydana gelmesi muhtemel olan çatışmayı çözüme kavuşturma süreçleri çatışmanın gerçekleşmiş olduğu bağlamdan fazlasıyla etkilenmektedir. Çatışma kavramının doğası başlığında incelendiği gibi çatışma sürecinin algı boyutu çatışma sebeplerinin kişiler bakımından görünür bir hal almasına yol açmakta iken, diğer taraftan tarafları çatışma içerisine sürüklemektedir. Çatışma halinin meydana gelmesinde; farklı öncelikler, inançlar ve değerler, karşılanmamış temel ihtiyaçlar, sınırlı kaynaklar gibi birçok neden varlık gösterebilmektedir. Mayer (2000: 73)'e göre çatışma kaynaklarını anlamlandırmak için kullanışlı bir kapsam geliştirilir ise çatışma boyunca insanlara yol gösterecek bir çatışma haritası oluşturmak mümkündür. Mayer'e göre çatışmayı motive eden farklı güçler anlaşıldığı zaman, çatışma hallerinin ele alınması konusunda daha seçici ve incelikli bir yaklaşım oluşturulabilmektedir. Beş temel çatışma veya güç kaynağı bulunmaktadır. Bunlar (Mayer, 2000: 73);

- Geçmiş
- Etkileşimlerin gerçekleştiği yapılar
- Değerler
- Duygular
- Kişilerin iletişim şekilleri

Deutsch (2006: 19) ise çatışma sürecinin alanını çok daha genelleştirerek çatışmayı adalet kavramıyla ele almıştır. Deutsch'a göre dağıtıcı adalet konuları sosyal yaşama yayılım göstermektedir. Yalnızca toplumsal seviyede değil, ayrıca samimi sosyal ilişkiler sırasında da fazlasıyla öne arz etmektedir. Değerli olan bir şey az olduğu zaman ve tüm insanlar istediği şeye sahip olamadığı zaman ya da herkes tarafınca kaçınılmaz bir hal aldığı zaman meydana gelmektedir. Kişiler, sonuçların adilliklerini değerlendirmek yerine belirlenmiş olan prosedürlerin adilliklerini yargılamaktadırlar. Araştırmanın kanıtları, prosedür ve adil muamelenin birçok insan

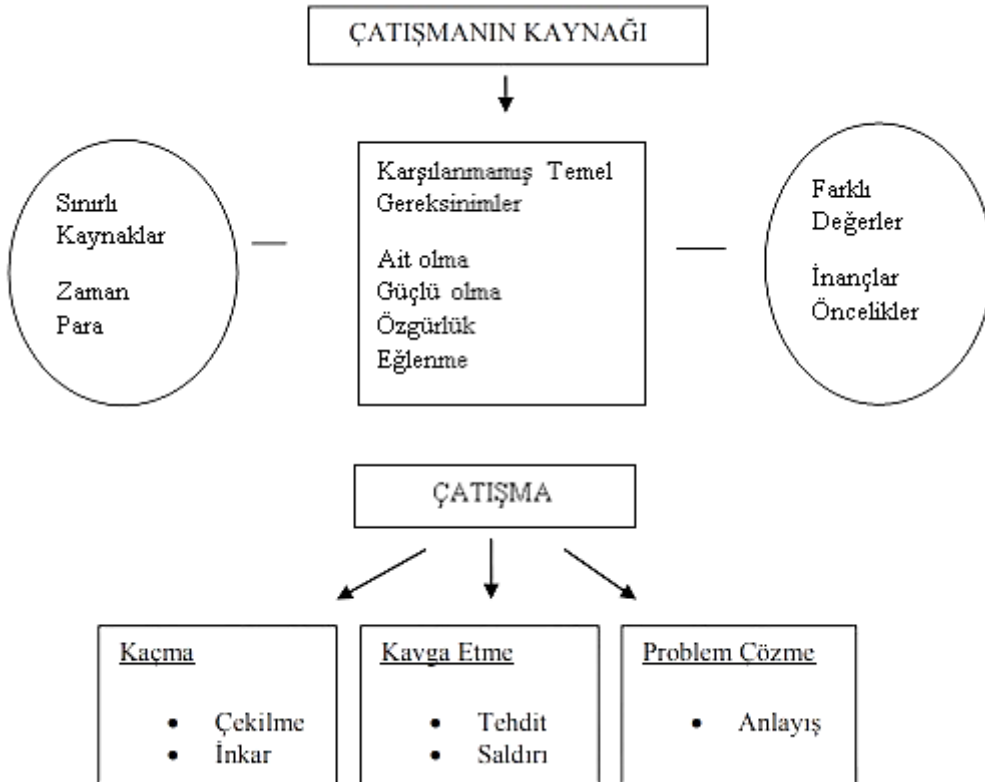
için adil sonuçlardan daha bilindik bir endişe kaynağını işaret etmektedir. Bu sebepten dolayı, çatışma halinin kaynağıyla meydana gelen davranış arasında kuvvetli bir bağdan bahsedilebilmektedir. Bahsedilen bağ Şekil 1’de döngü şeklinde gösterilmektedir (Deutsch, 2006: 19).

Şekil 1. Çatışma Döngüsü

Kaynak: (Karip, 2013: 61)

Şekil 2. Çatışma Şeması

Kaynak: (Öner, 2011: 48)

Çatışma sebeplerinin oluşmasıyla beraber başlayan çatışma durumunun algısal boyutu, kişilerin gösterdikleri tepkiler ile davranış haline gelmekte ve çatışma meydana gelmektedir. Çatışmaya ilişkin gösterilmiş olan tepkilerse farklı bir çatışmanın zeminini oluşturmayı işaret etmekte ve çatışma içerisinde bulunan tarafları bir döngüde hapsedmektedir. Bahsedilen çatışma döngüsü Şekil 2’de ayrıntılı olarak gösterilmektedir (Öner, 2011: 48).

3. Evlilikten Boşanma Sürecine Çatışma

Evlilik çatışması boşanmayla yakın bir bağlantı halindedir. Bu sebepten dolayı çalışmanın bu kısmında boşanma terimini açıklayıcı olması nedeniyle evlilik çatışmaları incelenmiştir. Evlilik sürecinde eşlerin çatışmaya maruz kalma potansiyelleri bulunmaktadır. Evlilik sürecinde meydana gelen çatışma hallerinin kaynağı da diğer ilişkiler içerisinde meydana gelen çatışma hallerinin kaynaklarından farklı olmamaktadır. Fakat aile terapisinin klasikleri arasında yer alan stratejik aile terapisinin kurucusu olarak bilinen Jay Haley, evlilik çatışma hallerinin nedenlerinin temelinde ilişkide bulunan kurallar ile eşler arasında meydana gelen güç savaşları yattığını belirtmektedir (Haley, 1988: 36).

Haley (1988: 36)’e göre, çözümü en kolay çatışma durumları, çiftlerin hangi kural ve şartlara uymaları gerektiği konusunda kaynaklanmakta olan çatışmalardır. Çiftler arasında bulunan buna benzer problemler sonunda bir çözüme ulaşmaktadır. Fakat, çiftler arasında bulunan anlaşmazlıklar, kuralların kim tarafınca konulması gerektiği konusunda kaynaklanır ise, bu çatışma hallerinin çözümü diğerlerinden daha zor çözülmektedir ve bu çatışmalar çiftler arasında en şiddetli ve gergin çatışmaların meydana gelmesine sebep olmaktadır. Bir evlilikte temel özgürlük ve haklar temel bir çelişkiye getirilir ise, söz konusu evlilikte 2 filmde hangisinin izlenecek olduğu dahi çiftler arasında boşanmaya yol açabilecek kavgalar doğurabilmektedir. Çiftler arasında meydana gelen çatışmaların diğer bir sebebi de çiftlerin kurallarında meydana gelen çatışmaları çözüme kavuşturmak için koymuş oldukları kural dışı kuralların ilişki ve bağlantısının diğer kurallarıyla çatışması halidir (Haley, 1988: 36).

Haley (1988: 37)’in çiftler arasında meydana gelen çatışmaları kurallarla açıklamasının bir sebebi bulunmaktadır. Haley’e göre, kuralların konulması bakımından bir evliliği betimleme çabası içerisinde olmak demektir. Çiftlerin koymaya çalıştığı veya koymuş olduğu tüm kurallar belli bir ilişki türünü belirtmektedir. Örnek olarak, bir kadın ve erkek arasında, kadın aşırı sinirli bir ruh halindeyken erkeğin eşini avutması gerektiğini belirlemekte olan bir kural var ise, bahsedilen kural çiftlerin tümleyici bir ilişkide olmalarını sağlamaktadır. Ayrıca bir çiftin arasında bütçe konusuna yönelik kadının da eşi kadar söz hakkına sahip olduğunu belirlemekte olan bir kural mevcutsa, bu kuralda çiftlerin bütçe konusuna yönelik

bakışık bir ilişkide olduklarını tespit etmektedir. Bir çift, gerektiği zaman tümleyici ve bakışık ilişkileri kurmak konusunda zorluk çekiyor ise, bu durum çiftlerin evliliklerinin belli alanlarında problemleri olduğu göze çarpmaktadır. Çiftler, anlaşmazlık durumlarını çözüme kavuştururken tek bir seviyede iletişim kurarlar ise çatışmalar daha kolay bir şekilde çözüme kavuşturulur ve çiftler arasında yaşanan çatışma döngüsellikleri meydana gelmez (Haley, 1988: 37).

Davies ve Cumming ise, evlilik çatışmalarının sebeplerini aşağıda belirtilen şekilde ifade etmektedir (Cumming ve Davies, 2014: 5);

- İletişimin çökmesi: Yollanmak istenilen mesajların alınmaması, sıkıntılı evlilikleri bulunan çiftler, eşlerinin davranış ve hareketlerini, mutlu olan eşlerden daha çok düşmanca algılama eğilimi içerisindedirler. Çiftlerin negatif yönlü davranışlarını vurgulayarak pozitif yönlü davranış ve tutumlarını göz ardı etmektedirler. Bu durumun tam tersine mutlu olan eşler, olumsuz davranış ve tutumları sürekli olarak durumsal baskılara atfettirmektedirler.
- Evliliğe yönelik inanışlar: Evlilik inanç sistemleri, evlilik çatışması durumunun bir sebebi olacağı gibi sonucu da olabilmektedir.
- Uyuşmazlık: Yakınlık ihtiyacında meydana gelen uyuşmazlık, olumlu etkileşimi azaltma ve çatışmayı artırma potansiyeli sahiptir.

Gerçekleştirilmiş olan birçok çalışma, evlilik süreci boyunca meydana gelen çatışmalarla kişilerin boşanma sebepleri arasında bir bağlantı olduğunu gözler önüne sermektedir. Örnek olarak Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması (TBNA)'na göre kişiler, evliliklerinde üstesinden gelmekte zorluk çektikleri problemleri, yönetmek konusunda başarısız oldukları çatışmaları boşanmanın bir sebebi olarak gündem konusu haline getirmekte ve evlilik çatışmalarını boşanma süreci içerisinde artırıp sürdürmektedirler (TBNA, 2014: 24).

Bahsedilen çalışmada, kişilerin maruz kaldıkları problemleri ve boşanma sebeplerinin birbirleri ile yakın bağlantıları göz önüne alınarak analiz sonuçları 4 farklı grupta ele alınmıştır. Birinci grup incelendiği zaman, evlilikleri süresince hayat tarzı, ekonomik durumlar ve yakın çevre konularına yönelik çatışmaya maruz kalan kişilerin boşanma nedenlerinde de bahsedilen durumlara işaret ettiği sonucuna varılmaktadır. İkinci grup ise, aldatma, duygusal ilişki, şiddet, cinsel hayat ya da alışkanlıklar gibi problemlerden biri ile karşı karşıya kalmış olan kişinin, bahsedilen problemlerden bir diğeri ile de karşılaşma ihtimali bir hayli fazladır. Üçüncü grup, evliliklerinde ev içi sorumluluk ve görevleriyle alakalı problem yaşayan kişilerin, aynı gerekçe ile boşandıkları anlaşılabilir. Son grupta ise problemler ve boşanma nedenlerinin bir

yığın olarak bir araya toplanmış olduğu göze çarpmaktadır. Bunun haricinde, evlilikte meydana gelen problemlerin önemi fark etmeksizin her daim boşanmaya sebep olmadığı gözlemlenmiştir. Diğer taraftan evlilikte meydana gelen problemlerin ardı ardına gelmesi ve çözüme kavuşturulmaması sebebi ile boşanma sürecinin gerçekleştiği durumlar ile de sıklıkla karşılaşmıştır (TBNA, 2014: 24-25).

4. Arabuluculuk Kavramı

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu (HUAK)'na göre Arabuluculuk kavramı, *“Sistemik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemini”* sağlayan kişidir (Mevzuat, 2012: m. 2).

Avrupa Konseyi R, “10 Tavsiye Kararı”na göre arabuluculuk kavramı, bir ya da daha çok arabulucunun yardımı ile tarafların uyuşmazlıklarına yönelik müzakere etmeleri ve iki tarafında ortak bir anlaşmaya varabilmelerine yardımcı olan alternatif çözüm yolu olarak ifade edilmektedir. Bahsedilen karar içerisinde arabuluculuk bahsedilen biçimde tanımlanmakla beraber arabuluculuk genellikle tarafların uyuşmazlık konularına yönelik rahat ve özgür bir ortam içerisinde müzakere etmelerini sağlayıp, iki tarafın da avantajının dengeli olmasını göz önünde bulunduran adil bir anlaşmaya varılmasına fırsat sunan ve tarafların idari açıdan başvuruda buldukları tarafsız üçüncü bir birey tarafınca yürütülen bir süreçtir (Tanrıver, 2016: 165-166).

Ancak bu karara göre arabuluculuk, iki tarafın iradesi ile sınırlı olmamaktadır. Hem zorunlu hem de iradi olabilmektedir. Hakim tarafınca arabuluculuk görevi üstlenilebilecek olduğu gibi yargı haricinde bir kişi de görevlendirilebilmektedir. Dava kapsamında mahkeme tarafınca uzman olan bir kişi atanabilecek olduğu gibi belli uyuşmazlıklar sırasında arabuluculuk yapma görevine sahip bir merci de olabilmektedir. Ayrıca, iki tarafın anlaşmayla atamış olduğu özel bir bireyin olması mümkündür. Burada önemli olansa, iki tarafın faydasına olacak en uygun anlaşmaya varılmasına yardımcı olacak ortamı hazırlamak, taraflara yönlendirmelerde bulunmamak ve çözüm dayatmamaktır (Tanrıver, 2016: 165-166).

Arabulucu olan kişinin mesleki özellikleri ve arabulucunun kişisel mi yoksa bir ekibin üyesi olarak mı uygulamış olduğu, arabuluculukta ek seçenekler oluşturmaktadır. Bilhassa

boşanma durumunda avukatların arabuluculuk süresinin pazarlık tarafında hukuksal açıdan bilgi birikimine sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca hukuksal açıdan uygun olmalarının yanı sıra ruh sağlığı uzmanı olan kişiler, öğretmenler, psikologlar ve hizmet uzmanları da insan ilişkileri ve bireysel dinamiklere yönelik bilgilerinden yararlanan kişiler potansiyel açıdan uygun arabulucular olarak nitelendirilmektedirler (Shaffer, 1988: 175). Böylece bir ruh sağlığı uzmanı ve avukattan meydana gelen bir ekibin olması, süreç içerisinde hukuki ve psikolojik dengeyi sağlama konusunda faydalı olmaktadır. Anlaşmazlığın duygusal içeriği ve tarafların iletişim engelleriyle baş edebilmek için anlaşmazlığın esas içeriğine odaklanmak gerekmektedir. Bu sebepten dolayı, avukatın yanında ruh sağlığına yönelik uzman bir kişinin olması, çiftler arasında uyuşmazlık ve çatışmayı çözüme kavuşturmaya uygun olan bir ortamın yaratılmasına yardımcı olmaktadır (Shaffer, 1988: 176).

Türkiye Cumhuriyeti'nde tüketici hukuku, iş hukuku ve ticaret hukuku olaylarında arabulucuya başvuruda bulunmak dava koşulu şeklinde kanunla düzenlenmiştir. Bahsedilen konulara ilişkin ilk olarak arabuluculuk süresini tüketmeyen taraflar dava açtığı zaman dava, dava koşulunun eksik olmasından dolayı reddedilmektedir. Boşanma arabuluculuğu ise henüz kanuni açıdan düzenlenmemiştir. Dolayısı ile boşanma sırasında arabuluculuk zorunlu olmamaktadır. Fakat boşanma sırasında arabuluculuk değerlendirildiği zaman, tarafların ihtiyari arabuluculuk dahilinde, anlaşmalı bir şekilde boşanma protokolü hazırlama sırasında aile arabuluculuğuna başvurdukları görülmektedir. Aile arabulucusu özelinde eşlerin hazırlayacakları protokol anlaşması boşanma davasına konu edilebilmektedir (Sunay, 2009: 25).

Birçok birey, boşanma davaları sürecinde meydana gelen sıkıntıları ve zorlukları yaşamamak için mevcut bitmiş bir evliliği sürdürmektedir. Boşanma davalarının maliyetli ve sıkıntılı olmasından dolayı boşanma kararı alan eşi boşanmayı ertelemeye itmektedir. Boşanma arabuluculuğu aracılığıyla çekişmeli bir şekilde boşanma davası arabulucu kişi kapsamında tarafların yükümlülük ve hakları konusunda anlaşarak kendi rıza ve istekleriyle oluşturulacak olan boşanma protokolüyle mahkemeye başvurulabilmektedirler. Arabuluculuğun yararlarından bazıları şu şekilde sıralanabilmektedir (Güler, 2014: 15);

- Boşanma sürecini daha hızlı bir şekilde sona ulaştıracağından dolayı taraflar kendi yaşamlarına bir an önce dönebilmekte ve eğer çocuklar var ise aile arabuluculuğu aracılığıyla söz konusu süreçten etkilenmeleri olabilecek en az seviyeye indirilebilmektedir.

- İki taraf, boşanma arabuluculuğu aracılığıyla kendi istek ve beklentilerinin kararını hakime bırakmak yerine kendileri vermektedir.
- İki taraf, kendi müzakereleri sonucunda karar verdikleri zaman kaybedecekleri şeyler en az seviyeye inmektedir.

4.1. Boşanma Arabuluculuğu

Boşanma, yaşam boyunca sürececek olduğu, her daim beraber ve birbirine destek olunacağı inancı ile erkek ve kadın tarafından kurulan “resmi” birlikteliğin, sona erişinin, aile kurumunun hukuksal sürecini temsil etmektedir. Boşanma hem sosyal hem psikolojik hem de hukuki bir süreç olarak nitelendirilmektedir. Çocuklar için travmatik olma ihtimali oldukça yüksek bir hayat olayıdır ve kimi evlilikler için kaçınılmaz olarak görülmektedir. Şüphesiz boşanma ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutları ile çocukların hayatlarında köklü bir değişime sebep olabilmektedir. Barker (1999: 295), boşanma arabuluculuğu kavramını; iki tarafın birbirlerine kötü duygularını aktardığı süreçlere maruz kalınan ve aile mahkemelerinin haricinde, boşanma sürecinde olan eşler arasında yaşanan problemlere çözüm getirmek amacı ile sosyal hizmet uzmanları gibi profesyonel kişiler tarafınca kullanılmakta olan bir işlem serisi şeklinde ifade edilmektedir. Amerika’da yer alan bazı bölgelerde arabuluculuk hizmeti, mahkeme salonlarının desteğinde gerçekleştirilmekte iken, bazı bölgelerdeyse özel danışmanlıklar tarafınca gerçekleştirilmektedir. Boşanma arabuluculuğu kavramının temel hedefleri arasında; boşanma sürecinde olan eşlerin evliliklerinde karşılaştıkları problemlerin sebeplerini anlamalarına yardımcı olma, ortak mal ve ürünlerinin eşit bir şekilde dağıtılmasını sağlama, çocukların görüş ve velayetlerinin ve nafaka konularının düzenlenmesini sağlama, sağlıklı bir ilişkiden duygusal açıdan da ayrılmak gerektiği konusunda farkındalıklar oluşturarak eşlerin aralarında karşılıklı olarak kabul görülecek anlaşmaların yapılmasına yardımcı olma yer almaktadır (Barker, 1999: 295).

Boşanma arabuluculuğunda çocukların görüşleri ve velayetlerine yönelik düzenlemeler, çocuk refahına yönelik düzenlemeler, mal paylaşımı ve çiftlerin refahlarına ilişkin düzenlemeler gibi konular genel arabuluculuk konuları kapsamına eklenebilmektedir. Eşler, aralarında bulunan bütün problemlerin arabuluculukla çözüme kavuşturulmasını isteyebilecek oldukları gibi, seçmiş oldukları bazı konuların arabuluculuk ile çözüme kavuşturulmasını ve diğerlerinin mahkeme yolu ile ya da farklı görüşmeler ile çözüme kavuşturulmasını da isteyebilmektedirler (Bailey, 2000: 17).

Bir sebepten dolayı aile fertlerinin parçalanması halinde hem ortak hem de kişisel alanlarda bütün üyeler için farklı bir hayat tarzının planlanması ihtiyacı meydana gelmektedir. Maruz kalınan sürecin özel şartları gereğince bahsedilen dönem içerisinde kişilerin gerçekten özel bir destek ve yardıma gereksinimleri belirlemektedir. Aile arabuluculuğuyla en genel anlamda bu özel destek ve yardımın tarafsız bir kişi aracılığıyla yapılması ve konu mahkemeye gitmeden tarafların anlaşmazlık yaşadıkları konularda bir çözüm üreterek ortak faydalarını gözeten ve bu sebepten dolayı da kişisel beklentilerini karşılayan bir uzlaşmaya varmaları hedef olarak belirlenmektedir (İl, 2009: 24).

Arabuluculuğun konusu, boşanma olduğu zaman kişisel çıkar ve menfaatlere odaklanmanın yanı sıra, bütüncül bir aile sistemi benimsenmektedir. Arabuluculuk, tahkim sayılmamaktadır. Tahkim, 2 tarafın kendi arasında meydana gelmiş ve meydana gelebilecek hukuki açıdan uyuşmazlık sorunlarının çözülmesi için geçerli olan bir tahkim sözleşmesine dayanıp kendilerinin kararlaştıracak olduğu tarafsız 3. şahıslar tarafınca bağlayıcı kararlara varılması olarak ifade edilmektedir. Tarafları bağlayıcı yönde karara varacak olan tarafsız 3. şahıs ya da şahıslar tarafınca sürdürülen yargılayıcı bir süreç mevcuttur. Fakat çoğunlukla mahkemede izlenmekte olan süreçten daha az resmi olmaktadır. Tahkim sırasında olduğu gibi arabuluculuk yönteminde de taraflar arabulucu olan kişiyi seçebilmektedir. Fakat, arabulucu olan kişiye kendileri için karara varma yetkisi tanımamaktadırlar (Karlı, 2020: 877).

Bahsedilen yaklaşımdan yola çıkarak, arabuluculuk süreci boyunca çocukların üstün yararının da gözetilmesi ve söz konusu sürece çocukların da dahil edilmesi gerektiği söylenebilmektedir. Çocukların tercihlerini, isteklerini ya da algılarını gözetmek arabuluculuk sürecini doğru bir şekilde sürdürebilmek adına fazlasıyla önem arz etmektedir. Ancak, çocukların arabuluculuk sürecine dahil olduğu durumlar söz konusu olduğunda anne ve babaların karara varma süreçlerinin çocuklara bırakılmaması gerekmektedir (Folberg, 1983: 8).

SONUÇ

Boşanma aşamasında olan kişiler için; hastalıkta ve sağlıkta, kötü günde, iyi günde, her zorluğa katlanarak daima sürmesi üzerine kurgulanmış olan evlilik halinin sonlandığına tanık olmak ve bahsedilen durumu kabul etmek o kişileri birtakım başa çıkma stratejileri geliştirmeye yönlendirmektedir. Bu stratejiler arasında evliliğin tanımlamasını değiştirmek ve tekrardan kurgulamak yer almaktadır. Boşanmada gittikçe daha liberal ve esnek bir görüşün yaygın bir hale gelmesi nedeniyle boşanma sürecinde meydana gelen uyuşmazlık ve çatışmaların arabulucular eşliğinde çözümlenmesi uygun olarak görülmektedir. Çünkü, geleneksel yargının çekişmeli doğası, boşanmadan sonra da ilişkileri süren aile fertleri

bakımından yıpratıcı olduğu ve pek çok problemi yanında getirdiği saptanmıştır. Bilhassa aile mahremiyeti, aileye duyulan saygı sebebi ile çiftlere kendi çözüm yöntemlerini kendileri üretebilmeleri adına fırsat sunmuştur.

Arabuluculuk bir ihtilafın tarafı olan kişilerin arabulucu desteği ile kendi çözüm önerilerini üretmelerini sağlayan bir sorun çözme mekanizması olarak tanımlanmaktadır. Aile arabuluculuğu, bahsedilen kapsamda boşanma ya da ayrılık aşamasında bulunan eşlerin aralarında anlaşmaları gerekli olan mesele ve konularda arabulucu desteğiyle mutabık kalıp dava sırasında çözülmesi gerekli olan mesele ve konuları eşlerin karşılıklı bir şekilde müzakereyle çözerek icra potansiyeli mümkün olan bir tutanağa bağlaması olarak gerçekleşmektedir. Bu bağlamda önem arz eden nokta, anlaşmalı boşanma davasında çözüme kavuşturulabilecek olan mesele ve konuların arabulucu özelinde çözüme kavuşturulması, böylece mahkemelerin yükünün azaltılmasıdır.

Daha yasa tasarısı hazırlık süreçleri sürüyor olsa da gerçekleştirilecek olan düzenlemeyle anlaşmalı boşanma konusu olan ve anlaşmalı bir şekilde boşanma protokolüyle iki taraf arasında düzenlenebilecek olan tüm konuların hakim onayı olmadan aile arabuluculuğuyla çözüme kavuşturulması mümkün hale getirilecektir. Bu bağlamda kocanın soy isminin kullanılması, mal rejiminin tasfiyesi, yoksulluk nafakası gibi kamu faydası gözetilmeyen mesele ve konularda çiftler serbest bir şekilde tasarruf edebileceklerinden dolayı aile arabuluculuğu özelinde kendi tutanaklarını oluşturarak imzalayabileceklerdir. Eşlerin ya da eşlerin boşanma avukatı ve arabulucu olan kişinin imzalayacak olduğu tutanağa, taraflardan bir tanesinin uymaması durumunda Sulh Hukuk Mahkemesi'nden icra edilebilirlik şerhi alınıp tutanak icraya koyulabilecektir.

Boşanma davası açılmasından önce arabulucuya başvuruda bulunulduğu durumda icra edilebilirlik şerhi aile tarafınca verilmektedir. Arabuluculuk süresinin sonunda imzalanmakta olan karşılıklı anlaşmalar için uygulanabilirlik şerhi alınmakta iken, anlaşmanın yürürlükte yer alan mevzuata uygunluğu ve tarafların ve bilhassa çocukların meşru menfaatlerini ihlal ettiği veya etmediği incelenmektedir. Bunun haricinde arabuluculuk anlaşmasında taşınmazın aynısına yönelik düzenlemeler olduğu zaman uygulanabilirlik şerhi alınmasının ardından bu anlaşmanın direkt olarak tapu müdürlüğünde icra kabiliyetinin de mümkün kılınması gerekmektedir.

Arabuluculuk yolu ile çözüme kavuşturulan anlaşmaların mutlak suret içerisinde aile hakiminin onayına arz edilmesi gerekmektedir. Özetle, aile arabuluculuğu muhakkak mahkeme içi arabuluculuk biçiminde uygulanması gerekmektedir. Bu etapta aile mahkemesi hakiminin,

tarafların vardığı anlaşmada, bilhassa tarafların anlaşmaya özgür idareleriyle ikna olup olmadıklarını tespit etmesi gerekmektedir. Bunun haricinde, aile arabuluculuğuna başvuruda bulunan bir kişi, müzakerenin bir etabında arabuluculuktan çekilebilme hakkına sahiptir. Çünkü arabuluculuğa başvurulması, hak arama özgürlüğünün bir gerekçesi olan dava yolunun hiçbir zaman kapatmaması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ACAR, H. İ. (2010). *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- AKINTÜRK, T. (2002). *Aile Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınevi.
- AKYÜZ, E. (2020). *Çocukluk Çağı Travmaları ve Boşanma İlişkisi: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi Kadın Danışma Merkezlerine Başvuran Bireyler Örneği*, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ARSLAN, C. (2005). *Kişiler Arası Çatışma Çözme ve Problem Çözme Yaklaşımlarının Yükleme Karmaşıklığı Açısından İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- BAILEY, J. D. (2000). *An Exploration of Empowerment In Divorce Mediation*, University of Houston Graduate School of Social Work, Doktora tezi, Houston.
- BARKER, R. L. (1999). *The Social Work Dictionary*, Washington: NASW.
- BATTAL, A. (2008). *Boşanma Sebepleri*, Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama Sonuçları, Nihai Rapor. İstanbul: Eflatun Matbaacılık.
- CAN, Y. ve AKSU, N. B. (2016). ‘‘Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın’’, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (58), (888-902).
- CUMMINGS, E. M. ve DAVIES, P. T. (2014). *Çocuklar ve Evlilik Çatışması: Aile Tartışması ve Çözümünün Etkisi*, (Çev: Gül Şendil), Ankara: Nobel Yayınları.
- DEUTSCH, M. (2006). *Justice and Conflict*, (Editörler), Deutsch, M., Coleman, P. T ve Marcus, E.C. *The Handbook of Conflict Resolution Theory and Practice*, San Fransisco: Jossey-Bass.
- DOĞAN, Ş. (2016). ‘‘Boşanma Nedenlerine Yönelik Tutumlar: Boşanmayı Artırıcı veya Engelleyici Faktörlere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması’’, *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(4), 991-1011.

- DURAL, M., ÖĞÜZ, T., ve GÜMÜŞ, M. A. (2018). *Türk Özel Hukuku*, C. III–Aile Hukuku, 13. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul.
- ERCAN, D. (2017). *Aile Danışmanlığı Almayı Kabul Eden ve Reddeden Evli Çiftlerde Boşanmayı Düşünme Nedenleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- ERSÖZ, O. (2019). 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nda Düzenlenen Boşanma Sebeplerine Genel Bakış. *The Journal of Social Science*, 3(5), 230-247.
- FOLBERG, J. (1983). *A mediation overview: History and dimensions of practice*. *Mediation Q.*
- GIDDENS, G. (2012). *Sosyoloji*, Ankara: Kırmızı Yayınları.
- GOTTMAN, J. ve SILVER, N. (2014). *Evliliği Sürdürmenin Yedi İlkesi*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- GÖKCE, B. (2020). *Boşanmış Ebeveynlerin Boşanma Nedenleri ve Boşanma Kararlarına İlişkin Bir Nitel Araştırma*, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- GÜLER, B. K. (2014). *Boşanmanın hukuki sonuçlarında arabuluculuk*.
- GÜNGÖR, Ö. (2007). *Araftaki Kimlik Alevilik-Bektaşilik*, Ankara: Sonçağ Yayınları.
- HALEY, J. (1988). *İletişim: Psikolojik Sorunlar ve Psikoterapi*, (Çev: Ali Uzunöz). Ankara: Çark Kitabevi Yayınları.
- HELVACI, S. (2002). İsviçre ve Türk Hukuklarında Boşanma Sebepleri. *Prof. Dr. Ömer Teoman’a*, 55, 1151-1169.
- İL, S. (2009). “Aile Arabuluculuğu”, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 20(1), 23-31.
- KARA, N. (2013). *Çiftlerde Yükleme Biçimleri, Çatışma Çözme Stilleri ve Eşin Duygu Dışavurum Tarzları ile Çift Uyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- KARAHAN, A. S. (2012). *Boşanma Sonrası Yaşama Uyum*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- KARATAŞ, E. (2019). *Boşanmış Aile Çocuklarındaki Uyum Problemleri: Ortak Ebeveynlik Açısından Bir İnceleme*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- KARİP, E. (2013). *Çatışma Yönetimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- KARSLI, A. (2020). *Medeni Muhakeme Hukuku*, Filiz Kitapevi, 5. Baskı.
- KUTLU, A. (2016). *Çatışma Çözme Psikoeğitim Programının Ortaokul Öğrencilerinin, Çatışma Çözüm Becerileri, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Üzerindeki Etkisi*, Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- MAYER, B. (2000). *The Dynamics of Conflict Resolution: A Practitioner's Guide*, San Francisco: Jossey-Bass.
- MERT, Ö. (2017). *Anlaşmalı ve Çekişmeli Boşanan Bireylerin Empatik Eğilim Düzeylerinin Karşılaştırılması*, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- MEVZUAT. (2012). *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu*, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6325.pdf>, (Erişim Tarihi: 02.11.2023).
- ÖNER, U. (2011). *Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi Ders Notları*, Ankara: Sonsöz Gazetecilik ve Matbaacılık.
- RAHİM, M. A. (2001). *Managing Conflict in Organizations*, London: Quorum Books.
- SHAFFER, M. (1988). "Divorce Mediation: A Feminist Perspective", *U. Toronto Fac. L. Rev.*, 46, 162.
- ŞEN, B. (2013). *Boşanma Süreci ve Arabuluculuğu*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- ŞENTÜRK, E. (2019). *Anne Babası Boşanma Aşamasında Olan Çocukların Algıladıkları Anne Baba Tutumları ile Boşanma Sürecine Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya
- SUNAY, İ. L. (2009). Aile arabuluculuğu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 23-32.
- TANRIVER, S. (2006). "Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk", *TBB Dergisi*, 64, 151-177.
- TAŞ, A. (2006). *Devlet İstatistik Enstitüsü Boşanma İstatistikler Analizi: 1930-2000*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Lisans Bitirme Tezi, İstanbul.
- TBNA. (2014). *Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması*, <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/tbna2014-kitap.pdf>, Erişim Tarihi: 28.02.2023.

TÜRK MEDENİ KANUNU (TMK). (2001). *T.C. Resmi Gazete*, 4721, 22 Kasım 2001.

YAPICI, Ş. (2010). “Türk Toplumunda Aile ve Eğitim İlişkisi”, *Turkish Studies*, 5(4), 1544-1570.

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ BİLGİ DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Hatun MAHAN¹

Bilal BALKAN²

ÖZ

Gerçekleştirilen bu araştırmaya 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Kırklareli Üniversitesi'ne bağlı Meslek Yüksekokullarında öğrenim gören 124'ü kadın, 168'i erkek olmak üzere toplam 292 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin iş sağlığı ve güvenliğine (İSG) yönelik bakış açılarını belirlemek için "İSG Bilgi Ölçeği" kullanıldı. Araştırma sonucunda öğrencilerin İSG'yi iş kazalarının ve meslek hastalıklarının önlenmesinde önemli bir unsur olarak gördükleri anlaşıldı. Ayrıca meslekleriyle ilgili kanunlar hakkında yeterli bilgi sahibi ve İSG'nin sağlanmasında işçi ve işverenin sorumluluklarının bilincinde oldukları ancak İSG'nin iş hayatını nasıl etkileyeceğini düşünmedikleri ve 6331 sayılı İSG Kanununa ilişkin bilgi düzeylerinin düşük olduğu tespit edildi. İSG'ye ilişkin görüşler cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermedi. Sonuç olarak meslek yüksekokulu öğrencilerinin genel olarak İSG konusunda temel bilgilere sahip olduğu, cinsiyet değişkeninin öğrencilerin İSG'ye ilişkin görüşlerini etkilemediği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Öğrencileri, İş Sağlığı, İş Güvenliği, Meslek Yüksekokulu, İş Sağlığı ve Güvenliği Kültürü

INVESTIGATION OF THE OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY KNOWLEDGE LEVELS OF VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS

ABSTRACT

A total of 292 students, 124 women and 168 men, studying at Vocational Schools affiliated with Kırklareli University in the 2022-2023 academic year, participated in the research. "Occupational Health and Safety (OHS) Knowledge Scale" was used to determine the perspectives of the students participating in the research towards occupational health and safety. It was understood that the students considered OHS as an important element in preventing work accidents and occupational diseases. It was also determined that the students had sufficient knowledge about the laws related to their profession and were aware of the responsibilities of workers and employers in ensuring OHS. However, it was observed that they did not think about how OHS would affect business life and that their level of knowledge regarding the OHS Law No. 6331 was low. Views on OHS did not differ significantly by gender. As a result, it can be said that vocational school students generally have basic knowledge about OHS, and the gender variable does not affect the students' views on OHS.

Keywords: University Students, Occupational Health, Occupational Safety, Vocational School, Occupational Health and Safety Culture

¹Yüksek Lisans Öğrencisi Hatun MAHAN, hatun-mahan@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-4109-6753

²Prof. Dr. Bilal BALKAN, Kırklareli Üniversitesi, bilalbalkan@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7703-0011

Atf/Citation: Mahan, M., Balkan, B. (2023). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İş Sağlığı ve Güvenliği Bilgi Düzeylerinin Araştırılması, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 4 (2), 23-46.

GİRİŞ

Kuramsal bakımdan incelendiğinde İSG kavramı; çalışanların fizyolojik bir tehlike olan sağlık sorunlarından ve işin sürdürülebilmesiyle meydana gelebilecek mesleki sorunlardan korunması adına gereksinim duyulan iş şartlarının sağlanması ve iş koşullarının düzenlenmesi adına yapılan yöntemli çalışmaların hepsi biçiminde açıklanmaktadır (Sapmaz, 2013).

İSG uzun senelerden beri önemli görülen bir konu olarak dikkat çekmektedir. Sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan kötü çalışma koşulları, mesai saatlerinin uzaması ve iş kazalarının olması bu konunun önemini arttırmaktadır. Birçok bilim alanında olduğu gibi iş sağlığı ve güvenliğinin de farklı açılardan incelenen ve üzerinde gün geçtikçe yeni bilgilere ulaşılan bir alandır.

Ülkemiz iş kazalarında Avrupa Birliği'nin resmi istatistik ofisi Eurostat ve Sosyal Güvenlik Kurumu'nun verilerine göre Avrupa'da birinci (İSG Haber Ajansı, 2023), Uluslararası Çalışma Örgütü istatistik verilerine göre ise dünya genelinde dokuzuncu sırada yer almaktadır (EKOIQ, 2023). İş kazalarının çok yönlülüğü nedeni ile sadece denetim ve yasalar ile çözülemeyeceği açıktır. İSG hususunda güvenlik kültürünün örgütlerde geliştirilmesi iş kazaları ve meslek rahatsızlıklarının minimum düzeye indirilmesi oldukça önemli bir çözüm yöntemi olmaktadır (Çelik, 2014).

Türkiye'deki iş kazaları ve meslek hastalıklarının azaltılması, ayrıca güvenli işyerlerinin oluşturulması adına ülke çapında İSG'ye ilişkin bilincin geliştirilmesi ve kültürünün toplum içerisinde oluşturulması gerekli görülmektedir (Ulutaşdemir vd., 2019). Bu bilinç ve kültürün meydana getirilmesinde en büyük hisse şüphesiz eğitim kurumlarına aittir.

Endüstrinin istediği bilgi ve beceriye sahip, çalıştığı iş yerlerinde insanlarla kolay diyalog kurabilen, temel seviyede yabancı dil bilen, bilgisayar kullanabilen, sosyal ve kültürel olaylara katkı yapabilen ara insan gücünün yetiştirildiği Meslek Yüksekokullarında (Görmüş ve Bektaş, 2002) İSG dersi zorunludur. Bu ders öğrencilerde İSG farkındalığını yaratması ve iş hayatındaki önleme kültürünü ortaya çıkarmaya yardımcı olması açısından oldukça önemlidir. Fakat bu kültürün oluşup oluşmadığı ve oluştuysa ne derece oluştuğunun incelenmesi gerekmektedir.

Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin İSG konusunda bilgi düzeylerini belirlemek için çalışmalar yapılmıştır. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Merdin ve Aygün, 2019), Sinop Üniversitesi (Uslu ve ark., 2018), Hitit Üniversitesi (Yavuz ve ark., 2018) ve İstanbul Gelişim Üniversitesi ile Gaziantep Üniversitesi (Akın ve Taşdemir, 2023) meslek yüksek okullarında

öğrencilerin İSG bilgi düzeyleri değerlendirilmiştir. Bu araştırmaların sonucunda öğrencilerin İSG konusuna önem verdikleri ve güvenlik farkındalığının yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte uluslararası Yaogykarta State Üniversitesi meslek yüksekokullarında da benzer çalışma gerçekleştirilmiştir (Wijanarka ve ark., 2019).

Bu zamana kadar Kırklareli Üniversitesi meslek yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilerin İSG bilgi düzeylerinin belirlenmesine yönelik kapsamlı bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Bu çalışma kapsamında, Kırklareli Üniversitesinin, 3+1 eğitim planını uygulayan, bir dönem sektörde uygulamalı eğitim gören meslek yüksekokulu öğrencilerinin uygulamalı eğitime başlamadan önce farklı demografik değişkenlere göre iş sağlığı ve güvenliğine bakış açılarının incelenmesi amaçlanmıştır.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Amacı

Tüm iş kurumları gerçekleştirilen işin özelliğine göre iş güvenliği ve işçi sağlığı açısından birtakım risk ve tehlikeler oluşturabilmektedir. Bu risklerin neden olduğu negatif yönlerinin yalnızca %2'si önlenmesi mümkün olmayacak düzeyken %98'i ise önlenilecek düzeyde bulunmaktadır. İSG çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmaların amacı güvenlik ve sağlık risklerinden soyutlanmış iş şartlarının sağlanmasıdır (Kılış ve Demir, 2012). İSG, modern toplumlarda bireye verilen önemin sonucu olarak devamlı bir şekilde gelişmeye uygun bilim alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. İSG konusunda yapılan çalışmalarda amacın çalışanların mesleki hastalıklardan ve iş kazalarından korunması ve daha iyi koşullarda işlerini gerçekleştirmelerinin sağlanması olduğu belirtilmektedir (Güngör, 2008).

Örgütlerde güvenli bir iş ortamının oluşturulması çalışanların performans, olumlu davranış ve verimliliklerinde önemli bir etkiye sahiptir (Dursun, 2013; Özdemir vd., 2016; Yıldız, 2020). Güvenlik prosedürleri, normları, uygulamaları değerleri ve inançları hususunda paylaşılan olgulardaki güvenlik ikliminin çalışanların iş çevrelerinde, güvenlikle alakalı yönetimin yaklaşımları ve çalışmaları, işe yönelik risk denetimi ile ilgili algı seviyelerinin geliştirilmesi ile buna göre davranılması şeklinde açıklanmaktadır. İş yerindeki güvenlik ikliminin oluşturulması, mesleki sorunların ve iş kazalarının önüne geçilmesinde önemlidir (Koç, 2016). Ayrıca örgütlerde meslek hastalıkları ve iş güvenliğine bağlı bir şekilde oluşabilecek kaza ve kayıpların en aza indirilmesinde İSG'ye yönelik uygulamaların iyileştirilmesi, bununla birlikte iş sağlığı ve güvenliğine dair tehlike riski taşıyan durumların

etkin bir şekilde analiz edilmesinin oldukça önemli olduğu belirtilmektedir (Yılmaz ve Şenol, 2017).

Güler vd., (2018) tarafından güvenlik ve sağlık, bireysel ve toplumsal anlamda en temel gereksinimlerden olduğu ifade edilmektedir. İnsanların çalışma kavramıyla tanışmasının ardından da çalışma yaşamındaki süresinin arttığı, bu nedenle de iş güvenliği ve sağlığı önlemlerinin alınmasına temel dayanak olduğu belirtilmektedir. İSG bakımından düzenlemelerin sık sık yapılması, standartlara uygun olan işletmelerin artırılması, İSG bilinci gelişmiş olan çalışanların sayısının artması ile hem toplumsal hem bireysel olarak sürdürülebilir refah artışının sağlanacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda İSG uygulamaları ile sürdürülebilir refah artışının amaçlandığı görülmektedir.

2.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Kültürü

Meslek rahatsızlıkları ve iş kazalarının önlenmesinde teknik, örgütsel ve yasal düzenlemelerin yanında iş görenlerin davranışlarına ilişkin kavramların ve bu kavramlara ilişkin çalışmaların büyük önemini bulunmaktadır (Yozgat, 2018). Söz konusu bu kavramların başında da İSG kültürü gelmektedir. Meslek rahatsızlıklarını ve iş kazaları olabildiğince azaltmada rol alan güvenlik kültürü kavramı günümüzde üzerinde önemle durulan bir kavram olmaktadır (Çelik, 2014).

Literatürde yer alan çalışmalarda işyerlerindeki çalışanların iş güvenliği kültürü algılarının önemli olduğu belirtilmektedir. Bu durumun temel sebebi, iş güvenliği kültürünün yüksek düzeyde olmasının çalışanlarda verimlilik ve performansı artırmasıdır. Ayrıca iş güvenliği kültürünün yüksek düzeyde olması iş kazalarının oluşma riskini de azaltabilmektedir. Bu hususta iş güvenliği kültürünün sağlanması adına güvenlik iklimiyle alakalı unsurların ölçülmesi ve iyi bir şekilde analiz edilmesinin önemli olduğu belirtilmektedir (Koç, 2016; Yozgat, 2018).

2.3. İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi

Tüm işverenlerin işçilerine iş güvenliği ve sağlığı eğitimi verme, fikirlerini alıp iş güvenliği ve sağlığı sürecine katılma ve bilinçlendirme yükümlülükleri bulunmaktadır. Önleyici yaklaşımın en önemli adımı olan eğitim, çalışmada güvenlik zihniyeti ve engelleme kültürünün gelişmesine sebep olup güvenli ve sağlıklı çalışma şartlarının sağlanmasında önemli görülmektedir. Zira eğitim aracılığıyla kişinin kazandığı bilgilerin pratiğe aktarılıp davranış değişikliğinin oluşması ile iş güvenliği ve sağlığına yönelik doğru davranış şekillerinin kazandırılması mümkün olabilmektedir (Kılış, 2016). 6331 Sayılı Kanun'da işverenlerin

çalışanlarına eğitim vermesi ve bilgilendirmesi yükümlülüğü 16 ve 17. maddelerine göre düzenlenmiştir. 6331 sayılı Kanunun 16. maddesinde çalışanların bilgilendirilmesine göre;

(1) “İşyerinde iş güvenliği ve sağlığı şartlarının oluşturulması ve sürdürülmesi için işveren, çalışan ve çalışan temsilcilerini işyerinin özelliklerine de dikkat ederek aşağıdaki konularla alakalı bilgilendirmektedir:

a) İşyerinde görülebilecek güvenlik ve sağlık tehlikeleri, engelleyici ve koruyucu önlemler.

b) Çalışanlarla ilgili kanuni ödev ve haklar.

c) İlk yardım, afet ve yangınla mücadele, olası dışı haller ve boşaltma işlemleri hususunda sorumlu olan kişiler.

(2) İşveren;

a) 12. madde çerçevesinde belirtilen önemli ve yakın tehlikeyle karşılaşan veya karşılaşma olasılığı olan bütün çalışanları, tehlikeler ile bu durumlardan oluşan riskli hallerle karşı alınan ve alınabilecek önlemler ile alakalı en kısa sürede bilgilendirmektedir.

b) Diğer iş yerlerinden çalışmak adına kendi kurumuna gelen çalışanların 1. fıkra çerçevesinde yer verilen bilgilerin kazandırılmasını sağlamak adına bu çalışanlar işverenlerine gerekli bilgileri vermektedir.

c) Risk analizi, iş güvenli ve sağlığı ile ilgili koruyucu ve önleyici önlemler, raporlar ve teftişlerden sağlanan verilere, teknik kontrollere, kayıtlara, ölçümlere, analizlere destek personelleriyle çalışan temsilcilerinin ulaşması sağlanmaktadır.”

6331 sayılı Kanununun 17. maddesi çalışanların eğitimine göre;

(1) “İşletme sahibi, çalışanları iş güvenliği ve sağlığı hususunda gerekli olan eğitim sürecini almalarına imkân vermektedir. Bilhassa bu eğitimler, işe başlamadan önce, işyeri veya iş değişikliği sürecinde, iş malzemelerinin değişimi halinde veya teknoloji uygulaması halinde verilmektedir. Eğitimler gelişen veya değişen yeni tehlikelere paralel bir şekilde yenilenmekte, gerektiğinde ve düzenli aralıklarla yinelenmektedir.

(2) Çalışan temsilcileri bilhassa eğitim sürecine alınmaktadır.

(3) Mesleki eğitim almanın mecburi olduğu tehlikeli ve çok tehlikeli kategorilerindeki işlerde, söz konusu işe yönelik mesleki eğitimin verildiğini belgeleyemeyenlerin çalıştırılmasına izin verilmemektedir.

(4) İş kazası geçirmiş olan veya meslek hastalığına yakalanmış olan çalışana söz konusu işe girmeden evvel, kazanın veya meslek hastalığının nedenleri, korunma yöntemleri ve güvenilir çalışma yöntemleriyle alakalı ek eğitimler verilmektedir. Ayrıca herhangi bir sebeple altı aydan fazla süre işten ayrı olma durumunda olanlara, yeniden işe dönmeden önce bilgi yenileme eğitimleri verilmektedir.

(5) Riskli ve çok riskli kategorilerinde yer alan işyerlerinde, yapılabilecek işlerde rastlanacak güvenlik ve sağlık tedbirleriyle ilgili yeterli talimat ve bilgileri kapsayan eğitimlerin alındığına dair belge olmaksızın, diğer işyerlerinden iş yapmak için gelenler çalıştırılmamaktadır.

(6) Belli bir süre iş ilişkisi oluşturulmuş olan işveren, iş güvenliği ve sağlığı risklerine karşı çalışana gereken eğitimi sunmaya olanak sağlar.

(7) Bu madde kapsamında verilecek eğitimlerin giderleri personelden alınamamaktadır. Eğitim kapsamında geçirilen süre de iş zamanı olarak kabul edilmektedir. Verilecek olan eğitimlerin süresi haftalık çalışma süresinin üzerinde olursa, söz konusu süreler mesainin dışında çalışma şeklinde nitelendirilmektedir.

İşverenlerin bilinçlendirme ve eğitim sorumluluğu, çalışanlar işe başlarken yani işe girebilmelerinde verilecek eğitimle sınırlandırılmamaktadır. İşverenlerin iş ve işyeri değişikliği olması halinde, iş malzemeleri ve araç-gereçlerin değişmesi ile işyerinde yeni teknolojik gelişmelerin olması durumunda temel eğitim, ileri eğitim ve ilave eğitim şeklinde eğitimlerin verilmesi gerekmektedir (Demir ve Demir, 2016).

2.4. Meslek Yüksekokullarında İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi

Yaşadığımız dönemde nitelikli elemanlara olan ihtiyacın hızla artması Meslek Yüksekokullarına olan ilgi ve ihtiyacı arttırmıştır. Yapılan çalışmalarda iş dünyasının işgücü ihtiyacının dörtte üçünün ön lisans seviyesindeki eğitimle yetiştirilmesi gerektiği belirlenmiştir. Meslek yüksekokullarının amacı, yeterli beceri ve bilgisi olan, sanayi, endüstri ve hizmet alanlarının rekabet gücü arttırabilen ara kademe insan gücünün yetiştirilmesidir. Fakat yalnızca mesleki yeterliliğin yetmediği, işçi güvenliği ve iş sağlığı bakımından da öğrencilerin yeterli

niteliğe sahip olması gerektiği belirtilmektedir. Meslek Yüksekokulları, mesleki açıdan öğrenci yetiştirme haricinde iş yaşamına hazırlama misyonuna da sahiptir (Özgüler ve Koca, 2013).

Güvenlikli, sağlıklı çalışma ortamları ve işyerlerinin oluşturulması, ülkemizde yaşanan iş kazalarının önlenmesi ve mesleki hastalıkların önüne geçilebilmesi adına İSG kültürünün yaygınlaşması gerekmektedir. İşletmelerin en büyük amacının işçi verimliliği, sağlığı ve kalitesi olduğu bilinmektedir. Bu amaçlara ulaşmada en büyük etkenlerden birinin İSG uygulamaları olduğu belirtilmektedir. Buna göre bu olgunun yalnızca işyerlerindeki personellere eğitimle kazandırılacağı göz önüne alındığında, söz konusu eğitimin ilk kez işletmelerde verilmesi çok geç olmaktadır. Son yıllarda Meslek Yüksekokullarında İSG bilgi düzeyini arttırmaya yönelik dersler zorunlu verilmektedir. Bu dersler sayesinde öğrencilerin İSG konusundaki bilgi ve farkındalık düzeylerinin yükseldiği ifade edilmektedir (Tiryakioğulları, 2019; Tatar, 2022).

2.5. Güvenlik Kültürünün Gelişmesinde Meslek Yüksekokullarının Önemi

Meslek Yüksekokullarının amaçlarının türüne göre anlamlandırılmasının uygun olduğu belirtilmektedir. Teknik bölümlerdeki öğrenciler, mühendis-yönetici ile meslek lisesi mezunu usta-tekniker-işçi arasında yer almaktadır. Sosyal bölümlerdeki öğrenciler, işveren-yönetici ile işçi-halk arasında bulunmaktadır. Sağlıkla alakalı bölümlerdeki öğrenciler ise hastane yönetimi-doktor ile hasta-hasta yakını arasında görevlidir. Bu kapsamda meslek yüksekokullarından mezun olan öğrencilerin İSG konusunda bilgi düzeylerinin yüksek olması birçok sektörde güvenlik kültürünün oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir (Yardımcı, 2014). Bunun yanında eğitim sistemi içerisinde iş sağlığı ve güvenliğini önlemeye yönelik derslerin yer alması ölüm, hastalık, sakatlık ya da meslek hastalığı oluşma riskini en aza indirmektedir (Hacıfazlıoğlu, 2019). Mesleki eğitim haricinde de İSG eğitimlerini alan, güvenlik kültürüne sahip kişilerin yetiştirilmesi meslek hastalıkları ve iş kazalarının önlenmesinde önemli bir role sahiptir (Altuntaş, 2021).

Yukarıda yer alan bilgiler değerlendirildiği zaman iş sağlığı ve güvenliği konusundaki bilgi ve bilinç düzeyinin yükseltilmesinde eğitimin önemli bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte örgütlerde güvenlik kültürünün sağlanmasında da İSG'ye yönelik eğitimlerin önemli bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir. Literatürde yer alan çalışmalarda da eğitimin İSG konusundaki bilincin artırılmasına ve güvenlik kültürünün oluşturulmasına katkı sağladığı (Kır-Biçer vd., 2013; Güler vd., 2018; Amiri vd., 2018) göz

önünde bulundurulduğu zaman, yükseköğretim düzeyinde de Meslek Yüksekokullarında verilen eğitimin güvenlik kültürü oluşturulmasına katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Gerçekleştirilen bu araştırmanın evrenini 2022-2023 eğitim ve öğretim yılı içerisinde Kırklareli Üniversitesine bağlı Meslek Yüksekokullarında öğrenim gören öğrenciler meydana getirmektedir. Araştırmanın örneklem grubu ise aynı eğitim ve öğretim yılı içerisinde üniversitenin Meslek Yüksekokullarında 3+1 eğitim planı uygulayan programlarında öğrenim gören toplam 292 öğrenciden meydana gelmiştir. Bu öğrencilerin 124'ü kadın ve 168'i erkektir. Araştırmanın örneklem grubunun belirlenme sürecinde tesadüfî örneklem seçim tekniğinden faydalanılmıştır.

3.2. Veri Toplama Aracı

Veri toplama sürecinde gerçekleştirilen anket iki bölümden oluşmaktadır. Okul isimleri ve ankete katılan öğrencilerin isimleri çalışmada hiçbir şekilde belirtilmemiştir. Anketinin birinci bölümünde katılımcıların demografik özelliklerinden cinsiyete göre dağılımlarını belirlemek amacıyla kullanılan soru bulunmaktadır. Veri toplama aracının ikinci bölümünde ise araştırmacı tarafından hazırlanan ve güvenilirlik çalışması da araştırmacı tarafından yapılan “İş Sağlığı ve Güvenliği Bilgi Ölçeği” bulunmaktadır. Ölçek 20 madde ve tek alt boyuttan meydana gelmektedir. Ölçek yapı olarak 3'lü Likert türünde olup, ölçek maddelerine verilen yanıtlar evet, hayır ve kararsızım şeklinde ifade edilmektedir.

3.3. Verilerin Analizi

Verilerin analiz işlemleri SPSS 25.0 programı ile gerçekleştirilmiştir. Ölçek verilerine ilk aşamada açıklayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Cinsiyet değişkenine göre ölçek puanlarının karşılaştırılmasında Bağımsız Örneklem T test uygulanmıştır.

4. Bulgular

4.1. Anket Soruları ve Veriler

Bu kısımda 3+1 eğitim planı uygulanan Kırklareli Üniversitesi Meslek Yüksekokulu öğrencilerine uygulanan anket soruları ve bu sorulara verdikleri yanıtlardan oluşan veriler yer almaktadır.

Soru 1: Çalışma alanlarında iş güvenliğinin sağlanmasının temel insan haklarından biri olduğunu biliyorum.

Tablo 4.1. Çalışma Alanlarında İş Güvenliğinin Sağlanmasının Temel İnsan Haklarından Biri Olduğunu Bilme Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	1	0,3	0,3
Kararsızım	5	1,7	2,1
Evet	286	97,9	100,0
Toplam	292	100,0	

Tablo 4.1.'de araştırmaya katılanların %97,9'unun çalışma alanlarında iş güvenliğinin sağlanmasının temel insan haklarından biri olduğunu bildiği, %0,3'ünün bilmediği, %2,1'inin ise bu konu hakkında kararsız olduğu görülmektedir.

Soru 2: İSG'nin yalnız çalışma ortamında değil, hayatın her safhasında olması gerektiğini düşünüyorum.

Tablo 4.2. İSG'nin Her Alanda Olması Gerektiğini Bilme Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	13	4,5	4,5
Kararsızım	28	9,6	14,0
Evet	251	86,0	100,0
Toplam	292	100,0	

Araştırmaya katılanların %86'sının İSG'nin yalnız çalışma ortamında değil, hayatın her safhasında olması gerektiğini düşündüğü, %4,5'inin bu görüşe katılmadığı, %9,6'sının ise kararsızım yanıtı verdiği Tablo 4.2.'de görülmektedir.

Soru 3: İş sağlığı ve güvenliğinin İş Hayatını Etkilediğini Düşünüyorum.

Tablo 4.3. İSG'nin İş Hayatını Etkilediğini Düşünme Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	276	94,5	94,5
Kararsızım	12	4,1	98,6
Evet	4	1,4	100,0
Toplam	292	100,0	

Araştırmaya katılanların %1,4'ünün iş güvenliğinin iş hayatını etkilediğini düşündüğü, %94,5'inin ise bu görüşe katılmadığını, %4,1'inin ise kararsız olduğunu belirtmiştir (Tablo 4.3.).

Soru 4: 6331 Sayılı İSG Kanunu hakkında bilgi sahibiyim.

Tablo 4.4. 6331 Sayılı İSG Kanunu Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	118	40,4	40,4
Kararsızım	80	27,4	67,8
Evet	94	32,2	100,0
Toplam	292	100,0	

Tablo 4.4'te, araştırmaya katılanların %32,2'sinin 6331 Sayılı İSG Kanunu hakkında bilgi sahibi olduğu, %40,4'ünün ise bilgi sahibi olmadığı görülmektedir. Katılımcıların %27,42'si ise 6331 Sayılı İSG Kanunu hakkında bilgi sahibi olma durumu hakkında kararsız olduklarını belirtmiştir.

Soru 5: Mesleğimle ilgili İSG mevzuatlarını biliyorum.

Tablo 4.5. Mesleği İle İlgili İSG Mevzuatlarını Bilme Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	38	13,0	13,0
Kararsızım	72	24,7	37,7
Evet	182	62,3	100,0
Toplam	292	100,0	

Tablo 4.5. incelendiğinde, araştırmaya katılanların %62,3'ünün mesleğiyle ilgili iş sağlığı ve güvenliği mevzuatlarını bildiği, %13'ünün bilmediği, %24,7'sinin ise bilme durumu konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Soru 6: Uluslararası çalışma örgütü (ILO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) isimleri biliyorum.

Tablo 4.6. ILO ve WHO İsimlerini Bilme Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	65	22,3	22,3
Kararsızım	48	16,4	38,7
Evet	179	61,3	100,0
Toplam	292	100,0	

Araştırmaya katılanların ILO ve WHO isimlerini bilme oranları %61,3, bilmeme oranı ise %22,3'tür. Kararsızların oranı ise %16,4'tür (Tablo 4.6.).

Soru 7: İş kazalarını ve/veya meslek hastalıklarını önlemek üzere yapılan Düzenleyici Önleyici Faaliyeti (DÖF) biliyorum.

Tablo 4.7. DÖF Bilme Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	110	37,7	37,7
Kararsızım	72	24,7	62,3
Evet	110	37,7	100,0
Toplam	292	100,0	

Araştırmaya katılanların %37,7'si İş kazalarını ve/veya meslek hastalıklarını önlemek üzere yapılan DÖF'yi bildiğini, %37,7'si bilmediğini ve %24,7'si ise DÖF'yi bilme konusunda kararsız olduğu ifade etmiştir (Tablo 4.7).

Soru 8: İSG hizmetlerini biliyorum.

Tablo 4.8. İSG Hizmetlerini Bilme Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	21	7,2	7,2
Kararsızım	54	18,5	25,7
Evet	217	74,3	100,0
Toplam	292	100,0	

Tablo 4.8. incelendiğinde, araştırmaya katılanların %74,3'ünün İSG hizmetlerini bildiği, ancak %7,2'sinin İSG hizmetlerini bilmediği görülmektedir. Katılımcıların %18,5'i ise İSG hizmetlerini bilme konusunda kararsızdır.

Soru 9: Her iş yerinin, aldığı işçiye işe başlatmadan önce İSG eğitimi vermesi gerektiğini biliyorum.

Tablo 4.9. İşçiye İSG Eğitimi Vermenin Gerekliği

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	10	3,4	3,4
Kararsızım	22	7,5	11,0
Evet	260	89,0	100,0
Toplam	292	100,0	

Araştırmaya katılanların %89'unun her iş yerinin, aldığı işçiye işe başlatmadan önce İSG eğitimini vermesi gerektiğini bildiğini, %3,4'ünün bu durumu bilmediğini, %7,5'inin ise kararsız olduğunu belirtmiştir (Tablo 4.9.).

Soru 10: İSG kanununa göre çalışanların yükümlülüklerini biliyorum.

Tablo 4.10. İSG Kanununa Göre Çalışanların Yükümlülüklerini Bilme Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	70	24,0	24,0
Kararsızım	62	21,2	45,2
Evet	160	54,8	100,0
Toplam	292	100,0	

İSG kanununa göre çalışanların yükümlülüklerini bildiği söyleyen katılımcı oranı %54,8, bilmediğini söyleyenlerin oranı ise %24,0'tür. %21,2'si ise bu konuda kararsızdır.

Soru 11: Mesleğimle ilgili meslek hastalıklarının neler olduğunu biliyorum.

Tablo 4.11. Mesleği İle İlgili Meslek Hastalıklarını Bilme Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	37	12,7	12,7
Kararsızım	59	20,2	32,9
Evet	196	67,1	100,0
Toplam	292	100,0	

Tablo 4.11. incelendiğinde, araştırmaya katılanların mesleğiyle ilgili meslek hastalıklarının neler olduğunu bilme oranı %67,1, bilmeme oranı ise %12,7'dir. Meslek hastalıklarını bilme konusunda kararsız olanlar ise %20.2 oranındadır.

Soru 12: Çalışacağım iş yerinde oluşabilecek meslek hastalığı durumunda sahip olduğum hakları biliyorum.

Tablo 4.12. Meslek Hastalıkları Konusunda Haklarını Bilme Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	49	16,8	16,8
Kararsızım	71	24,3	41,1
Evet	172	58,9	100,0
Toplam	292	100,0	

Tablo 4.12.'de araştırmaya katılanların %58,9'unun çalıştığı iş yerinde oluşabilecek meslek hastalığı durumunda sahip olduğum haklarını bildiği, %16,8'inin haklarını bilmediği, %24,3'ünün ise kararsız olduğu görülmektedir.

Soru 13: Çalışacağım iş yerinde herhangi bir kazayla karşılaşırsam kanuni haklarımı biliyorum.

Tablo 4.13. İş Kazalarında Kanuni Haklarını Bilme Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	48	16,4	16,4
Kararsızım	67	22,9	39,4
Evet	177	60,6	100,0
Toplam	292	100,0	

Çalışacağı iş yerinde herhangi bir kazayla karşılaşırsa kanuni haklarını bilenlerin oranı %60,6, bilmeyenlerin oranı %16,4'tür. Kararsızlardaki oran ise %22,9'dur (Tablo 4.13.).

Soru 14. İş kazası ve meslek hastalığı bildirimimin kim tarafından ve nasıl yapıldığını biliyorum.

Tablo 4.14. İş Kazası ve Meslek Hastalığı Bildiriminin Kim Tarafından Yapıldığını Bilme Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	79	27,1	27,1
Kararsızım	73	25,0	52,1
Evet	140	47,9	100,0
Toplam	292	100,0	

Tablo 4.14'te, araştırmaya katılanların %47,9'unun iş kazası ve meslek hastalığı bildirimini kim tarafından ve nasıl yapıldığını bildiğini, %27,12inin bilmediğini, %25'inin ise bu konuda kararsız olduğunu ifade ettiği görülmektedir.

Soru 15: Tehlike ve risk kavramlarının tanımlarını biliyorum.

Tablo 4.15. Tehlike ve Risk Kavramlarını Bilme Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	3	1,0	1,0
Kararsızım	21	7,2	8,2
Evet	268	91,8	100,0
Toplam	292	100,0	

Tehlike ve risk kavramları tanımlarını bilme oranı %91,8, bilmeme oranı %1 ve kararsızlık oranı ise %7,2 olarak belirlenmiştir (Tablo 4.15).

Soru 16: Mesleğim ile alakalı kaza riskleri ve tehlikeleri hakkında bilgi sahibiyim.

Tablo 4.16. Meslek İle İlgili Kaza Riskleri ve Tehlikeleri Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	18	6,2	6,2
Kararsızım	35	12,0	18,2
Evet	239	81,8	100,0
Toplam	292	100,0	

Araştırmaya katılanların %81,8'i mesleği ile alakalı kaza riskleri ve tehlikeleri hakkında bilgi sahibi olduğunu, %6,2'si kaza riskleri ve tehlikeleri hakkında bilgi sahibi

olmadığını, %12'si ise kaza riskleri ve tehlikeleri hakkında kararsız olduğunu belirtmiştir (Tablo 4.16.).

Soru 17: İSG kapsamındaki “Uyarı İşaretleri” ile ilgili bilgiye sahibim.

Tablo 4.17. İSG Kapsamındaki Uyarı İşaretleri ile İlgili Bilgi Sahibi Olma Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	25	8,6	8,6
Kararsızım	34	11,6	20,2
Evet	233	79,8	100,0
Toplam	292	100,0	

Tablo 4.17.'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılanların %79,8'i İSG kapsamındaki uyarı işaretleri ile ilgili bilgi sahibi olduğunu, %8,6'sının bilgi sahibi olmadığını, %11,6'sının ise uyarı işaretlerini bilme konusunda kararsız olduğunu ifade etmiştir.

Soru 18: Kişisel koruyucu donanımların iş kazası ve meslek hastalıklarının önlenmesinde yardımcı olacağını düşünüyorum.

Tablo 4.18. Kişisel Koruyucu Donanımlar Hakkında Bilgi Sahibi Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	13	4,5	4,5
Kararsızım	28	9,6	14,0
Evet	251	86,0	100,0
Toplam	292	100,0	

Kişisel koruyucu donanımların iş kazası ve meslek hastalıklarının önlenmesinde yardımcı olacağını düşünenlerin yüzdesi %86, bu düşünceye katılmayanlar ve kararsız olanların yüzdesi ise sırası ile %4,5 ve %9,6 dır (Tablo 4.18.).

Soru 19: Acil durum planları, yangınla mücadele ve ilk yardım konularında bilgi sahibiyim.

Tablo 4.19. Acil Durumlar Planları, Yangınla Mücadele ve İlk Yardım Konularında Bilgi Sahibi Olma Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	29	9,9	9,9
Kararsızım	66	22,6	32,5
Evet	197	67,5	100,0
Toplam	292	100,0	

Araştırmaya katılanların %67,5'i acil durum planları, yangınla mücadele ve ilk yardım konularında bilgi sahibi olduğunu, %9,9'u bilgi sahibi olmadığını, %22,6'sı ise kararsız olduğunu belirtmiştir (Tablo 4.19.).

Soru 20: İSG kanununa göre bağımlılık yapan maddeleri kullanma yasağını biliyorum.

Tablo 4.20. İSG Kanununa Göre Bağımlılık Yapan Maddeleri Kullanma Yasağını Bilme Durumu

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hayır	46	15,8	15,8
Kararsızım	50	17,1	32,9
Evet	196	67,1	100,0
Toplam	292	100,0	

Tablo 4.20. incelendiğinde, araştırmaya katılanların. %67,1'inin İSG kanununa göre bağımlılık yapan maddeleri kullanma yasağını bildiği, %15,8'inin bu yasağı bilmediği, %67,1'inin ise bu yasak konusunda bilgi sahibi olma durumunda kararsız olduğu görülmektedir.

4.2. Güvenilirlik Analizi

Anketteki tüm soruların öğrenciler tarafından aynı düzeyde algılanıp algılanmadığını ölçmek için Güvenilirlik Analizi uygulanmıştır. Güvenilirlik Analizinde hesaplanan Cronbach's alfa katsayısı; $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.

Tablo 4.21. Cronbach's alpha katsayısı

Cronbach's Alpha Soru Sayısı	Soru Sayısı
,662	20

Anketin toplamında Cronbach's Alpha değeri tablo 4.21 'de görüldüğü gibi 0.662 olarak bulunmuştur. Anketin %66,2 oranında oldukça güvenilir olduğu görülmektedir.

Tablo 4.22. Tüm soruların cronbach's alpha değeri ve ortalaması.

Anket Sorular	Cronbach's Alpha	Ortalama
1.soru	,000	1,00
2. soru	,671	1,28
3. soru	,510	1,16
4. soru	,735	1,48
5. soru	,670	1,40
6. soru	,810	1,58
7. soru	,746	1,88
8. soru	,787	1,44
9. soru	,416	1,10
10. soru	,839	1,52
11. soru	,814	1,50
12. soru	,881	1,60
13. soru	,733	1,44
14. soru	,789	1,70
15. soru	,416	1,10
16. soru	,480	1,12
17. soru	,283	1,04
18. soru	,480	1,12
19. soru	,762	1,46
20. soru	,756	1,40

4.3. Örneklem Büyüklüğünün Yeterliliğinin Belirlenmesi

Örneklem büyüklüğünün yeterliliğini belirleme amacıyla kullanılan KMO değerinin ,800'ün üzerinde olması durumunda örneklem büyüklüğünün mükemmel düzeyde yeterli olduğu anlamına gelmektedir (Altunışık vd., 2007; Aksu vd., 2017). Bu araştırmada KMO değeri ,828 olarak bulunmuştur. Bu nedenle örneklemin analiz için yeterli büyüklüğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Bartlett's test değeri $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı olarak kabul edilmiştir. Bu testin anlamlı olması ise ölçeğin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir (Altunışık vd., 2007; Aksu vd., 2017).

Tablo 4.23. İş Sağlığı ve Güvenliği Bilgi Ölçeğine İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi KMO ve Bartlett's Test Sonucu

Kaiser-Mayer-Olkin (KMO)		,828
Bartlett's Test	χ^2	927,079
	df	153
	p	,000

Açıklayıcı faktör analizi Varimax döndürme işlemi kullanılarak yapılmıştır. Ölçekte aynı anda iki faktörde yer alan ve faktördeki yükleri arasında 0,100'den daha az bulunan (binişik madde) veya bir faktördeki faktör yükü 0,300'ün altındaki maddelerin ölçekten çıkarılması gerekmektedir (Altunışık vd., 2007, Çokluk vd., 2012). Analiz sonucunda binişik olan madde bulunmayıp faktör yükü 0,300'ün altında olan 2 madde ölçekten çıkarılmış ve maddelerin çıkarılması sonrasında tekrar faktör analizi uygulanmıştır. Ölçek maddelerinin faktör yükleri ,327 ile ,636 arasında değişmektedir. Ölçeğin toplamda açıkladığı varyans %63,12'dir.

Tablo 4.24. İş Sağlığı ve Güvenliği Bilgi Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi Faktör Yükleri

Ölçek maddeleri	Faktör yükü
10. İSG kanununa göre çalışanların yükümlülüklerini biliyorum	,636
12. Çalışacağım iş yerinde oluşabilecek meslek hastalığı durumunda sahip olduğum hakları biliyorum	,625
14. İş kazası ve meslek hastalığı bildirimimin kim tarafından ve nasıl yapıldığını biliyorum	,613

Ölçek maddeleri	Faktör yükü
5. Mesleğimle ilgili iş sağlığı ve güvenliği mevzuatlarını biliyorum	,611
16. Mesleğim ile alakalı kaza riskleri ve tehlikeleri hakkında bilgi sahibiyim	,596
13. Çalışacağım iş yerinde herhangi bir kazayla karşılaşırsam kanuni haklarımı biliyorum	,591
4. 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu hakkında bilgi sahibiyim	,559
8. İş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini biliyorum	,553
19. Acil durum planları, yangınla mücadele ve ilk yardım konularında bilgi sahibiyim	,551
7. İş kazalarını ve/veya meslek hastalıklarını önlemek üzere yapılan düzenleyici Önleyici Faaliyet (DÖF)'i biliyorum	,515
17. İş Sağlığı ve Güvenliği kapsamındaki “Uyarı İşaretleri” ile ilgili bilgiye sahibim	,501
11. Mesleğimle ilgili meslek hastalıkların neler olduğunu biliyorum	,492
20. İSG kanununa göre bağımlılık yapan maddeleri kullanma yasağını biliyorum	,448
9. Her iş yeri, aldığı işçiye işe başlatmadan önce işçi sağlığı ve güvenliği eğitimi vermesi gerektiğini biliyorum	,434
6. Uluslararası çalışma örgütü (ILO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) isimleri biliyorum	,353
15. Tehlike ve risk kavramlarının tanımlarını biliyorum	,339
2. İSG'nin yalnız çalışma ortamında değil, hayatın her safhasında olması gerektiğini düşünüyorum	,333
1. Çalışma alanlarında iş güvenliğinin sağlanmasının temel insan haklarından biri olduğunu biliyorum	,327

4.4. Demografik Değişkenlerin İSG ile Güvenlik Kültürü Algısı Üzerindeki Belirleyiciliği

Aşağıda yer alan tablo 4.25. incelendiğinde, İSG bilgi ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.25. İş Sağlığı ve Güvenliği Bilgi Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	N	X	SS	t	p
Kadın	124	2,54	,32	,421	,674
Erkek	168	2,52	,33	,421	,674

SONUÇ VE TARTIŞMA

İş kazalarının %98’lik bölümünü insanların dikkatsiz durum ve davranışlarına bağlı, %2’lik bölümü ise bilinmeyen nedenlerden meydana gelmektedir. Yaşanan kazalar sonucu meydana gelen ölümlerin dünya üzerindeki tüm ölümlerin yaklaşık %4’ünü oluşturduğu göz önüne alınır, iş kazası ve buna bağlı ölüm oranlarını azaltmanın yolu eğitim ve İSG kültüründen geçmektedir. Eğitimsizlik, iş kazaları ve meslek hastalıklarının en önemli nedenlerinden biridir (Richardsson ve Impgaard, 2004).

İSG kültürünün oluşmasında eğitim kurumlarına büyük bir görev düşmektedir. Üniversitelerin ilgili bölümlerinde zorunlu İSG derslerini müfredata yerleştirmek müspet bir uygulamadır. Bu ders ile öğrencilerde İSG kültürünün oluşmasının sağlanması, işyerlerinde oluşabilecek tehlike ve risklerin farkına varılması hedeflenmiştir.

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin İSG’ye bakış açılarının ele alındığı bu çalışmada öğrencilerin iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesinde İSG’nin önemli bir yere sahip olduğu görüşünde birleştikleri tespit edilmiştir. Ayrıca elde edilen sonuçlar, Uslu ve arkadaşlarının (2018) da ifade ettiği gibi öğrencilerin eğitimleri sırasında İSG dersi kapsamında alınan bilgilerin mezuniyet sonrası iş yaşamlarında önemli bir yere sahip olduğunu bu nedenle de konu ile ilgili eğitimin önemli olduğunu düşündürmektedir. Verilen eğitimin İSG bilinç ve kültürünü geliştirmede ne derece mühim olduğu görülmektedir.

Ayrıca elde edilen sonuçlar, önceki çalışmalar ile de uyum içerisindedir (Merdin ve Aygün, 2019). Eğitimin/bilginin önemli olduğunu belirtmesi ile benzerlik göstermektedir.

Ankette yer alan İSG’nin iş hayatını etkilediğini düşünüyorum, 6331 Sayılı İSG Kanunu hakkında bilgi sahibiyim ve İş kazalarını ve/veya meslek hastalıklarını önlemek üzere yapılan Düzenleyici Önleyici Faaliyet (DÖF)’i biliyorum sorularına verilen cevaplardan öğrencilerin bu konularda yeterli bilgi düzeyine sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Okul yönetimlerine bu konular hakkında, ilgili derste öğrencileri daha da bilinçlendirerek iş hayatına atılacak öğrencilerde İSG kültür oluşumuna daha da katkı sağlanabileceği önerisi yapılabilir.

Öğrencilerin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki bilgi düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı araştırmamızın sonucunda bulunmuştur. Merdin ve Aygün (2019) Çanakkale Üniversitesi, Gelibolu Piri Reis Meslek Yüksekokulu öğrencileri ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında bulgumuza paralel olarak İSG kültürüne bakış açısının cinsiyete göre anlamlı fark göstermediğini belirtmişlerdir. Hitit Üniversitesi, Osmancık Ömer Derindere Meslek Yüksekokulu'ndaki öğrenciler üzerinde yapılan anket değerlendirmesinde ise erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre İSG kültürü edinme düzeyinin daha fazla olduğu ifade edilmiştir (Yavuz ve ark., 2018).

Sonuç olarak 3+1 eğitim planı uygulanan Kırklareli Üniversitesine bağlı Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin İSG konusunda bilinçli, İSG kültürüne ve belirli bir algı düzeyine sahip olduklarını ifade edebiliriz.

KAYNAKÇA

- AKIN, G. C., TAŞDEMİR, D. Ç. (2023). İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) Öğrencilerinin Mesleki Eğitimlerine Paralel Olarak İSG Algılarındaki Değişim: Karşılaştırmalı Bir Analiz. Üniversite Araştırmaları Dergisi, 6(3), 292-297.
- AKSU, R., ESER M. T., Güzeller C. O. (2017). Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile yapısal eşitlik modeli uygulamaları. Ankara: Detay Yayıncılık.
- ALTUNIŞIK, R., COŞKUN, R., Bayraktaroğlu S., Yıldırım E. (2007), Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı. İstanbul: Sakarya Yayıncılık.
- ALTUNTAŞ, Ş. (2021). İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitiminin Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Farkındalığı Üzerinde Etkileri. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Medeniyet Üniversitesi İş Sağlığı ve Güvenliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- AMIRI, M., KHADEMIAN, Z, NIKANDISH, R. (2018). The Effect of Nurse Empowerment Educational Program on Patient Safety Culture: A Randomized Controlled Trial. BMC Medical Education, 18(1), 1-8.
- ÇELİK, E. (2014). Güvenlik kültürünün güvenlik performansına etkisi: İş tatmininin aracılık rolü. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ÇOKLUK Ö., Şekercioğlu G., Büyüköztürk Ş. (2012). Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları. Ankara: Pegem Akademi.

- DEMİR, B., DEMİR, N. (2016). Kamu sektöründe 6631 sayılı iş sağlığı güvenliği yasasının uygulanması ve mevcut yükümlülükler. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 8(29), 167-194.
- DURŞUN, S. (2013). İş güvenliği kültürünün çalışanların güvenli davranışları üzerine etkisi. SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi, 3(2), 61-75.
- EKOIQ, <https://www.ekoiq.com/dongusel-ekonomi-calismalarinda-harekete-gecme-zamani/>, Erişim Tarihi: 13.11.2023.
- GÜLER, M., DERİN, K. H., ŞAHİN, L. (2018). İş sağlığı ve güvenliği kültürü ve eğitimi ilişkisi. İş ve Hayat, 4(8), 311-348.
- GÜNGÖR, E. (2008). İş sağlığı ve güvenliği kavramının toplam kalite yönetimi açısından irdelenmesi ve talaşlı üretim sanayisinde iş sağlığı ve güvenliği üzerine bir araştırma (Yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- GÖRMÜŞ, A. Ş., BEKTAŞ, Ç. (2002). Sektör temsilcilerinin meslek yüksekokulu öğrencilerini algılamalarına yönelik bir araştırma (sandıklı ve şuhut myo işletme programı örneği) . Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 4(2), 19-30.
- HACIHAFIZOĞLU, H. (2019). Meslek Yüksekokulunda İş Güvenliği Açısından Risk Değerlendirmesi Uygulaması. (Yüksek Lisans Tezi). Avrasya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- İSG Haber Ajansı, <https://www.isghaber.com.tr/haber/dunyada-is-kazalarinda-kacinci-siradayiz>, Erişim tarihi: 13.11.2023.
- KILKIŞ, İ., DEMİR, S. (2012). İşverenin iş sağlığı ve güvenliği eğitimi verme yükümlülüğü üzerine bir inceleme. Çalışma İlişkileri Dergisi, 3(1), 23-47.
- KIR-BİÇER, E., GÜÇLÜEL, Y., NEYMEN, A., YİĞİT, Ş. (2013). Hasta Güvenliğine İlişkin Düzenlenen Hizmet İçi Eğitimin Hemşirelerin Bilgi Düzeyine Etkisi. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 10 (1), 14-20.
- KOÇ, M.B. (2016). İnşaat sektöründe çalışanların güvenlik iklimi ile ilgili algıları (Yüksek lisans tezi) Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- MERDİN, E., AYGÜN, S. (2019). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İş Güvenliği Algısı. Uluslararası Fen Araştırmalarında Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi, 3, 9-19.
- ÖZDEMİR, L., ERDEM, H., KALKIN, G. (2016). Kamu çalışanlarının güvenlik iklimi algılarının iş tatmini ve iş performansı üzerine etkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 7(15), 59-69.
- ÖZGÜLER, A. T., KOCA, T. (2013). Meslek Yüksekokullarında İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitiminin Gerekliliği. Ejoboc (Electronic Journal of Vocational Colleges), 3 (4), 15-20.
- RIKHARDSSON, P.M. ve IMPGAAR, M. (2004). Corporate cost of occupational accidents: an activity-based analysis. Accident Analysis & Prevention, 36, 173-182.
- SAPMAZ, S. (2013). Türkiye’de imalat sektöründe faaliyet gösteren bir işletmede iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının incelenmesi ve verimliliğe etkilerinin değerlendirilmesi (Yüksek lisans tezi) Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TATAR, G. (2022). Ünye Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin İş Güvenliği Algısına Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Avrasya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon.
- TİRYAKIOĞULLARI, Ö. (2019). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Güvenlik Kültürlerinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- ULUTAŞDEMİR, N., TUNA, H., ERTÜRK, İ. (2019). İş sağlığı ve güvenliği alanında Türkiye’de yapılan lisansüstü tez çalışmalarının incelenmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1), 32-41.
- USLU, A., KARAÇUHA ERSOY, M., CABAR, H.D. (2018). Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin iş sağlığı ve iş güvenliği konusuna yaklaşımlarının ön değerlendirilmesi: Sinop örneği. Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(2), 127-148.
- WIJANARKA, B.S., SUKARDI, T., RAHDIYANTA, D., NGADIYONO, Y. (2019). Evaluation of implementation of health and safety in industry and vocational school in Yogyakarta Special Region. Journal of Physics: Conference Series, 1273.
- YARDIMCI E.E. (2014). Kırşehir’deki Meslek Yüksekokullarında Görevli Öğretim Üye ve Görevlilerinin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimine İlişkin Farkındalıklarının

Değerlendirmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

YAVUZ, Ş. , Bülter, A.E., Köse, D.A. (2018). Osmancık Ömer Derindere Meslek Yüksek Okulun'da İş Sağlığı ve Güvenliği Kültürünün İncelenmesi. *International Journal of Labour Life and Social Policy*, 1 (2), 24-36.

YILDIZ, A. (2020). Hastane iş güvenliği uygulamalarının sağlık çalışanlarının iş güvenliği performansına etkisi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12(23), 566-578.

YILMAZ, N., ŞENOL, M. B. (2017). İş sağlığı ve güvenliği risk değerlendirme süreci için bulanık çok kriterli bir model ve uygulaması. *Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University*, 32(1), 77-87.

YOZGAT, E. (2018). Güvenlik ikliminin bireysel, örgütsel ve ortam etmenlerinin büyük ölçekli makine, kimya ve maden işletmelerinde incelenmesi (Yüksek lisans tezi) Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

PATERNALİST LİDERİN ÇALIŞANIN KAPSAYICILIK ALGISINA ETKİSİ

Koray KARTALKAYA¹

Nilay ORBAY İÇAÇAN²

ÖZ

Araştırma, Bursa ilindeki özel sektör çalışanlarına odaklanmış ve 148 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler ve anketler aracılığıyla, paternalist liderliğin çalışan bireyin kapsayıcılık algısı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular, paternalist liderliğin çalışanların kapsayıcılık algısını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Paternalist liderler, çalışanların örgütsel süreçlere aktif olarak katıldıklarını hissetmelerine yardımcı olur ve onların bilgiye ve kaynaklara erişimini kolaylaştırır. Böylece, çalışanlar örgütsel süreçlerin bir parçası olduklarını hisseder ve kapsayıcılık algısı geliştirirler. Bu bulgular, daha önce yapılan araştırmalarla uyumlu olarak, çalışanların kapsayıcılık algısını etkileyen faktörler arasında bilgiye ve kaynaklara erişim imkânı, çalışma gruplarına katılım ve karar alma süreçlerine dahil olma gibi unsurların önemli olduğunu göstermektedir. Bu faktörler, çalışanların örgütsel süreçlerde aktif bir rol oynamalarını ve kapsayıcılık algısını geliştirmelerini sağlamaktadır. Ayrıca, paternalist liderliğin de bu faktörler arasında değerlendirilebileceği ve çalışanların kapsayıcılık algısını olumlu yönde etkileyebileceği sonucuna varılmıştır. Paternalist liderler, çalışanların ihtiyaçlarına duyarlı bir yaklaşım sergileyerek onları desteklemekte ve güvende hissettirmektedir. Bu liderlik tarzının kapsayıcılık algısını artırdığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Paternalist Lider, Kapsayıcılık, Kapsayıcılık Algısı

THE EFFECT OF THE PATERNALIST LEADER ON EMPLOYEE'S PERCEPTION OF INCLUSIVENESS

ABSTRACT

The research focused on private sector employees in Bursa and was conducted with 148 participants. Through interviews and surveys with participants, the impact of paternalistic leadership on the employee's perception of inclusiveness was examined. The findings show that paternalistic leadership positively affects employees' perception of inclusiveness. Paternalistic leaders help employees feel that they are actively participating in organizational processes and facilitate their access to information and resources. Thus, employees feel that they are a part of organizational processes and develop a perception of inclusiveness. These findings, in line with previous research, show that factors such as access to information and resources, participation in work groups and involvement in decision-making processes are important among the factors affecting employees' perception of inclusiveness. These factors enable employees to play an active role in organizational processes and improve their perception of inclusiveness. Additionally, it was concluded that paternalistic leadership can be considered among these factors and can positively affect employees' perception of inclusiveness. Paternalistic leaders support employees by taking a sensitive approach to their needs and make them feel safe. It has been determined that this leadership style increases the perception of inclusiveness.

Keywords: Paternalist Leader, Inclusion, Perception of Inclusion

¹Doktora Öğrencisi Koray KARTALKAYA, kartalkayakoray@gmail.com, ORCID:0000-0001-9558-7614.

²Öğretim Görevlisi Nilay ORBAY İÇAÇAN, Uludağ Üniversitesi, nilayorbay@gmail.com ORCID: 0000-0002-1030-6607

Atıf/Citation: Kartalkaya, K, Orbay İçaçan, N. (2023). Paternalist Liderin Çalışanın Kapsayıcılık Algısına Etkisi, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 4(2), 47-57.

GİRİŞ

Paternalizm, liderin aile gibi bir davranış göstererek astlarına rehberlik etmesi ve bu doğrultuda astlarının kendisine bağlı olmasının beklenildiği bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. (Gelfand v.d. 2007:479-517) Paternalist liderin (babacan liderin) örgüt içinde bir aile ortamı yarattığı, çalışanlarına hem iş hem de özel hayatlarıyla ilgili tavsiyelerde bulunduğu, onlarla kişisel olarak ilgilenebildiği ve özel yaşamlarına ilişkin destek sunduğu belirtilmektedir. Paternalist lider, çalışanlarının özel günlerini kutlamalarına katılarak destek olabilir ve eşleriyle ilgili sorunlarında arabuluculuk yapabilir. Ayrıca, statü farklılıklarına önem vererek, çalışanların kendi otoritelerine güvenmelerini teşvik eder ve onlar için neyin iyi olduğuna kendisinin karar verebileceğine samimiyetle inanmalarını sağlar. Kurduğu yakın ilişkiler sayesinde yüksek bağlılık bekler. (Aycan vd., 2000; Padavic ve Earnest, 1994; Redding ve Hsiao, 1990; Sinha, 1990). Çalışanlarından mutlak itaat beklemesine rağmen, paternalist lider olarak hareket eder ve çalışanlarının iş-yaşam dengesini sağlamaya ve yaşam kalitesini artırmaya önem verir. (Greenhaus vd., 2003:510-531). Bu özellikler paternalist liderin otoriter lider, yardımsever lider ve ahlaki lider boyutlarıyla açıklanmaktadır. Otoriter lider, sorgulanmadan astları üzerinde mutlak güç oluşturarak, astlarının emre uyup itaat etmelerini beklemektedir. Yardımsever lider, astlarının işle ilgili oluşan sorunları dışında kişisel ve ailevi sorunlarıyla da ilgilenip destek sağlamaktadır. Ahlaki lider, gücünü kişisel çıkarları dışında çalışanların ve örgütün iyiliği için kullanmakta ve rol model olmaktadır. (Fahr ve Cheng, 2000:85-121). Bu doğrultuda paternalist liderlik üzerine yapılan çalışmalar Kurt (2015), Yar ve Serin (2015), Şendoğdu ve ErdirenÇelebi (2014), Taşlıyan vd., (2017), Pellegrini vd., (2006), Erben ve Güneşer (2008), incelendiğinde paternalist liderin işe yaratıcı katılım, örgütsel vatandaşlık, örgütsel iletişim, iş tatmini, örgütsel bağlılık, duygusal bağlılık gibi örgütsel durumlar üzerine olumlu etkiler yarattığı sonucuna varılmıştır.

Bu bulgular, paternalist liderliğin çalışanların örgütsel katkıları ve duygusal bağlılıklarını artırma potansiyeli olduğunu göstermektedir. Bu liderlik yaklaşımının aynı zamanda kapsayıcılık algısını da güçlendirebileceğini düşünerek, çalışanların hem örgüt içindeki katılımı hem de duygusal bağlılıkları üzerinde olumlu etkiler yaratabileceğini söyleyebiliriz. Bu noktada Mor-Barak ve Cherin (1998) göre kapsayıcılık algısı, bireylerin bilgi ve kaynaklara erişebilme, çalışma gruplarına entegre olabilme ve karar alma süreçlerine katkıda bulunabilme yeteneklerini içermektedir. (Mor-Barak ve Cherin, 1998, s.48). Dolayısıyla kapsayıcılık bir kişinin bir organizasyona tam ve etkili bir şekilde katkıda bulunma yeteneğini temsil eden ortama işaret eder (Miller, 1998; Mor- Barak ve Cherin,

1998:57). Çalışanın kapsayıcılık algısı ise bir çalışanın kritik örgütsel süreçlerin (bilgiye ve kaynaklara erişim, çalışma guruplarına katılım, karar alma süreçlerine katılım gibi) bir parçası hissettiği ölçüt olarak kavramsallaştırılır (Mor Barak ve Cherin, 1998:48). Bu doğrultuda da yapmış oldukları çalışmada kapsayıcılığı olumlu algılayan çalışanın, kapsayıcılığı daha az olumlu algılayan çalışana göre devamlılık olasılığının daha yüksek olduğunu bildirmişlerdir (Mor Barak ve Cherin, 1998:48). Kapsayıcılık algısı üzerine yapılan çalışmalar Downey vd. (2015), Hwang ve Hopkins (2015), Cotril vd. (2014) incelendiğinde kapsayıcılık algısının iş tatmini, örgütsel bağlılığı, örgütsel vatandaşlığı olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Paternalist liderin iş tatmini, örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık gibi örgütsel durumlarda olumlu etki yarattığı aynı şekilde kapsayıcılık algısı olumlu etkilenen çalışanın da iş tatmini, örgütsel bağlılık, örgütsel vatandaşlık üzerinde olumlu etkiler yarattığı ifade edilmektedir. Bu doğrultuda “liderin, paternalist lider özelliği göstermesi çalışan bireyin kapsayıcılık algısına etki eden unsurlar arasında da sayılabilir mi?”, “Bu unsurlar arasında paternalist lideri de ekleyebilir miyiz?” soruları çalışmayı yönlendiren sorulardır.

Bu çalışmanın amacı;

- Paternalist liderlik ile çalışan bireyin kapsayıcılık algısı arasında bir ilişki var mıdır?
- Paternalist liderin çalışan bireyin kapsayıcılık algısı üzerine etkisi nedir?

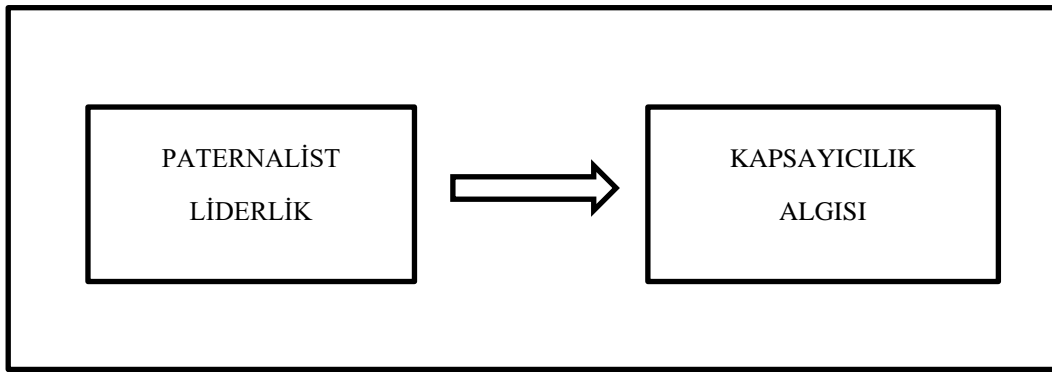
sorularına cevap aramaktır. Ayrıca bu çalışma paternalist liderlik kavramının çalışan bireyin kapsayıcılık algısı üzerinde ne yönde etkili olduğunu ortaya koyma açısından ve daha önce bu iki kavramın birlikte incelenmemiş olması ve literatüre katkı sağlaması açısından önem oluşturmaktadır.

1.Yöntem

Modeldeki paternalist liderin çalışan bireyin kapsayıcılık algısıyla ilişkisinin ve etkisinin açıklanabilmesi ve yorumlanabilmesi açısından araştırmanın örnekleme, kolay ulaşılabilirlik, zaman ve maliyet unsurları göz önünde bulundurularak Bursa özel sektör beyaz yaka çalışanlarından oluşmaktadır. 148 beyaz yaka çalışan ankete katılmıştır. Çalışmada Nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veriler toplanmadan önce 25.08.2023 tarihli ve 2023-07 oturum sayısı kararı ile Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından etik açıdan sakıncalı olmadığı kararı verilmiştir. Örneklemin evreni yeterli düzeyde temsil ettiği varsayımıyla ilerlenmiştir. Paternalist liderlik ölçeği için, Nas ve Doğan (2020)'nin çalışmalarında kullanmış oldukları ölçekten faydalanılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı (α), hesaplamalar sonucunda 0,901 olarak elde edilmiştir.

Çalışmada, çalışanların kapsayıcılık algısını ölçmek için Kottkey ve Sharafinski (1988) ile Eisenberger ve diğerleri (2002) tarafından geliştirilen Algılanan Örgüt Desteği (Perceived Organizational Support) ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı (α) 0,93 olarak hesaplanmıştır. Bu ölçek, Özdeveci (2006) tarafından çevrilmiş ve α katsayısı 0,88 olarak rapor edilmiştir (Milne, 2018). Veriler, analiz için SPSS programı kullanılarak incelenmiştir. Analizlerde, $p=0,05$ anlamlılık düzeyi temel alınmıştır. Araştırmanın modeli Şekil 1 de gösterilmiştir.

Şekil1: Araştırma Modeli

2. Verilerin Analizi ve Bulguların Değerlendirilmesi

2.1.Araştırmaya Katılan Bireylerin Demografik Özellikleri

Tablo1: Bireylerin Demografik Özellikleri

	Değişken	Frekans	Yüzde
Yaş	25 yaş ve altı	24	16,2
	26-35	65	43,9
	36-45	47	31,8
	46 yaş ve üstü	12	8,1
	Toplam	148	100,0
Cinsiyet	Kadın	98	66,2
	Erkek	50	33,8
	Toplam	148	100,0
Çalışma süresi	1 yılın altı	12	8,1
	1-3	51	34,5
	4-6	50	33,8
	7 yıl ve üstü	35	23,6
	Toplam	148	100,0
Medeni Durum	Evli	85	57,4
	Bekar	63	42,6
	Toplam	148	100,0

Araştırmaya katılan 148 beyaz yaka çalışanın verilerine göre, örneklemin %66,2'si kadın ve %33,8'i erkeklerden oluşmaktadır. Evli olan katılımcıların oranı %57,4 iken bekâr olanların oranı %42,6'dır. Örneklemin yaş dağılımı incelendiğinde, 25 yaş ve altındakiler örneklemin %16,2'sini oluştururken, 26-35 yaş aralığındakiler %43,9, 36-45 yaş aralığındakiler %31,8 ve 46 yaş ve üstündekiler ise %8,1 oranındadır. Beyaz yaka çalışanların çalışma sürelerine bakıldığında, %8,1'i 1 yıldan az, %34,5'i 1-3 yıl, %33,8'i 4-6 yıl ve %23,6'sı 7 yıl ve üstü çalışma süresine sahiptir.

2.2. Ölçeklerin Geçerlik ve Güvenilirlik Testi Araştırması

Paternalist liderliğin ve kapsayıcılık algısının ölçüldüğü ölçeklerin geçerliliğini sağlamak için, sırasıyla AFA (Açımlayıcı Faktör Analizi) uygulanmıştır. Tablo 1'deki KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) test sonucu %90,3 (0,903) olarak bulunmuştur. Bu değer %50'den büyük olduğundan, veri setinin AFA için uygun olduğu söylenebilir.

Tablo 2: Paternalist Liderlik Ölçeği İçin Yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör 1	Faktör 2
Açıklanan Varyans (%)	34,076	28,584
Açıklanan Toplam Varyans (%)	62,660	
Kaiser Meyer Olkin Değeri	,903	
Barlett Küresellik Testi Yaklaşık Ki Kare /Anlamlılık (Sig.)	679,844 /0,000	

Tablo 2'ye bakıldığında, Barlett testinin anlamlı olduğu görülmektedir (Sig. = ,000). Ayrıca, tabloya göre iki faktör toplam varyansın %34,076'sını ve %28,584'ünü açıklamaktadır. İki faktör toplam varyansın %62,660'ını açıklamaktadır. Tablo 3'de ise kapsayıcılık algısı ile ilgili ifadeler yer almaktadır. KMO testi değeri %83,4 (0,834)'tür. Bu değer %50'den büyük olduğu için veri setinin AFA için uygun olduğu söylenebilir.

Tablo3: Kapsayıcılık algısı ölçeğine ilişkin açıklayıcı faktör analizi

Açıklanan Varyans (%)	64,808
Açıklanan Toplam Varyans (%)	64,808
Kaiser Meyer Olkin Değeri	,834
Barlett Küresellik Testi Yaklaşık Ki Kare /Anlamlılık (Sig.)	498,478/0,000

Tablo incelendiğinde, kapsayıcılık algısıyla ilgili ölçeğin tek bir faktör altında toplandığı ve bu faktörün toplam varyansın %64,808'ini açıkladığı görülmektedir. Ayrıca, kapsayıcılık algısıyla ilgili ölçeğin bu değeri %50'den büyük olduğu için veri setinin AFA için uygun olduğunu göstermektedir.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik analizi için Cronbach's Alpha (α) modeli kullanılmıştır. Tablo 4'te, araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik analizine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 4: Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenilirlik Analizine İlişkin Bulgular

Ölçekler	Cronbach's Alpha (α)
Paternalist liderlik ölçeği	,896
Kapsayıcılık Algısı Ölçeği	,891

Araştırma modelinde kullanılan ölçeklerin güvenilirlik analizi sonuçlarına göre, ölçeklerin Cronbach's Alpha (α) değerleri sırasıyla 0,896 ve 0,891 olarak bulunmuştur. Bu bulgular, ölçeklerin güvenilir olduğunu göstermektedir.

2.3. Normallik Testi

Bir veri setinin normal dağılımını değerlendirmek için, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılır. Tabachnick ve Fidell (2013) tarafından belirtilen kriterlere göre, kurtosis ve skewness değerleri -1.5 ile +1.5 aralığında olduğunda, verilerin normal dağılıma sahip olduğu kabul edilir. Bu durumda, verilerin normal dağılım gösterdiği ve parametrik testlere uygun olduğu sonucuna varılabilir.

Tablo 5: Araştırma Verilerinin Normallik Testi

	Çarpıklık (Skewness)		Basıklık (Kurtosis)	
Paternalist liderlik	-,119	,199	-,487	,396
Kapsayıcılık algısı	-,416	,199	-,557	,396

Tablo 5'e bakıldığında paternalist liderlik ile ilgili olan verinin çarpıklık değerinin -,119-, 199 basıklık değerinin -,487-, 396 arasında çıktığı, kapsayıcılık algısı ile ilgili olan verinin çarpıklık değeri -,416-, 199 ve basıklık değerinin de -,557-, 396 arasında yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri olması gereken aralıkta yer almaktadır. Araştırmanın bundan sonraki kısmına parametrik araştırma yöntemleri ile devam edilebilir.

2.4.Korelasyon Analizi

Bu analizde, değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek ve bir değişkenin değeri değiştiğinde diğer değişkenin nasıl değiştiğini anlamak amaçlanır. Pearson korelasyon katsayısı "r" ile temsil edilir ve -1 ile +1 arasında değer alır. Bu değer, ilişkinin yönünü (negatif veya pozitif) ve gücünü (zayıf veya güçlü) gösterir.

Tablo 6: Pearson Korelasyon Katsayıları

	Paternalist Liderlik	Kapsayıcılık Algısı
Paternalist Liderlik	r	,802
	Sig. Değeri	,000
Kapsayıcılık Algısı	r	,802
	Sig. Değeri	,000

Tablo 6 incelendiğinde paternalist liderlik ile bireyin kapsayıcılık algısı arasında aynı yönlü bir korelasyon olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle paternalist liderlik ile bireyin kapsayıcılık algısı arasında pozitif yönde bir ilişki mevcuttur.

2.5.Regresyon analizi

Tablo 7: Regresyon Analizi

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	B	St hata	β	T	R	R ²	F	p
Paternalist Liderlik	Kapsayıcılık Algısı	,672	,158	,802	4,255	,802	,643	263,497	,000

Kurulan regresyon modeli, anlamlılık düzeyi $p < 0,5$ 'ten küçük olduğu için anlamlıdır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre, liderin sahip olduğu paternalist liderlik özelliği, çalışan bireyin kapsayıcılık algısı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Tablo 6'da görüldüğü gibi, iki değişken arasındaki regresyon oranı 802'dir ve liderin paternalist liderlik özelliği, çalışan bireyin kapsayıcılık algısının %64,3'ünü açıklamaktadır. Bu sonuçlar, liderin sahip olduğu paternalist liderlik özelliğinin, çalışan bireyin kapsayıcılık algısını etkileyen faktörlerden biri olduğunu göstermektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışma, Bursa ilindeki işletmelerde beyaz yaka çalışanların katılımıyla gerçekleştirilmiş ve paternalist liderlik ile çalışan bireyin kapsayıcılık algısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Veriler anketler aracılığıyla toplanmış ve SPSS istatistik programı kullanılarak

analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçları, paternalist liderlik ile çalışan bireyin kapsayıcılık algısı arasında bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca, paternalist liderlik, çalışan bireyin kapsayıcılık algısı üzerinde belirli bir düzeyde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Liderin paternalist liderlik özelliği, çalışan bireyin kapsayıcılık algısını etkileyen faktörler arasında da yer alabilir. Bu faktörler arasına paternalist liderliği dahil etmek mümkündür. Araştırmanın bulguları, daha önce yapılan çalışmalarla da uyumlu olup paternalist liderlik ve kapsayıcılık algısı üzerine yapılan diğer araştırmalara da atıfta bulunmuştur.

Bu çalışma, paternalist liderlik üzerine yapılan önceki araştırmalarla uyumlu sonuçlar vermektedir. Örneğin, Mete ve Serin (2015) tarafından yürütülen bir çalışma, patronların paternalist liderlik yaklaşımını benimsemelerinin öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını artırdığını göstermiştir. Benzer şekilde, Şendoğdu ve Erdiren (2014) çalışmasında, paternalist liderlik davranışı ile örgütsel bağlılık arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. Taşlıyan vd. (2017) tarafından gerçekleştirilen bir araştırma, örgütsel iletişim ile paternalist liderlik yaklaşımı arasında olumlu bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Erben ve Güneşer (2008) çalışması, iyiliksever paternalist liderliğin duygusal bağlılık üzerinde orta düzeyde, bağlılık üzerinde ise güçlü bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Pellegrini ve diğerleri (2006) tarafından yapılan çalışma, paternalist liderliğin iş tatmini ile pozitif bir ilişkisi olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada paternalist liderliğin pozitif etki yarattığı sonucuna varılmış ve daha önceki çalışmalarla tutarlılık göstermiştir.

Kapsayıcılık algısı üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, Downey ve diğerleri (2015) tarafından yapılan bir araştırmada, kapsayıcılık algısı olumlu yönde etkilenen çalışanların iş performansı ve işe bağlılığı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca, kapsayıcılık algısının önemli bir kriter olduğu sonucuna varılmıştır (Downey vd., 2015:37). Hwang ve Hopkins (2015) tarafından yürütülen bir çalışmada, kapsayıcılık algısının olumlu yönde etkilendiği çalışanların iş tatmini ve örgütsel bağlılığının arttığı, ayrıca işten ayrılma olasılığının düştüğü tespit edilmiştir (Hwang ve Hopkins, 2015:18). Cotril ve diğerleri (2014) tarafından yapılan bir araştırmada, kapsayıcılık algısının olumlu yönde etkilenen çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışının da pozitif yönde etkilendiği belirtilmektedir. Ayrıca, liderin kapsayıcılık üzerinde olumlu bir etkisi olduğu ve çalışanın örgütsel vatandaşlık davranışını pozitif yönde etkilediği açıklanmaktadır. Araştırmada, algılanan kapsayıcılık ile örgüt temelli özsaygı arasında pozitif bir ilişki olduğu ve örgüt temelli özsaygının kapsayıcılık ve örgütsel vatandaşlık davranışına aracılık ettiği belirtilmektedir (Cotril vd., 2014:283-284).

Bu araştırmanın sonuçlarına göre, paternalist liderin çalışanın kapsayıcılık algısı üzerinde pozitif bir etkisi olduğu ve paternalist liderliğin çalışanın kapsayıcılık algısını önemli ölçüde etkilediği bulunmuştur. Daha önce yapılan çalışmalar da liderliğin ve kapsayıcılık algısının iş tatmini, örgütsel bağlılık, örgütsel vatandaşlık ve duygusal bağlılık gibi örgütsel durumlar üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermiştir. Bu çalışmanın bulguları, önceki çalışmalarla karşılaştırıldığında, paternalist liderliğin kapsayıcılık algısını etkileyen önemli bir faktör olduğu ve diğer etkenlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır.

Ancak, kapsayıcılık algısı üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olduğu belirtilmelidir. Bu çalışmanın sonuçları Türkiye'nin diğer bölgelerinde ve illerinde farklı sonuçlara ulaşılacağını düşündürmektedir. Ayrıca, paternalist liderlik ile örgütsel bağlılık, örgütsel vatandaşlık, iş tatmini gibi örgütsel durumlar arasındaki ilişki ve etkide kapsayıcılık algısının etkisi incelenmelidir. Kapsayıcılık algısını etkileyen diğer faktörlerin neler olduğu da araştırılmalıdır. Bu bağlamda, farklı değişkenler üzerinden çalışmalar yürütülebilir ve bu alanda daha fazla araştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- AYCAN, Z., KANUNGO, R.N., MENDONCA, M., YU, K., DELLER, J., STAHL, G.; KHURSİD, A. (2000). Impact of Culture on Human Resource Management Practices: A Ten Country Comparison. *Applied Psychology: An International Review*, 49(1), s.192-220.
- COTRİLL, K. , LOPEZ P.D., and HOFFMAN C.C., (2014). How Authentic Leadership And İnclusion Benefit Organizations. *Equality, Diversity and İnclusion*, 33(3), s. 275-292.
- DOWNEY,S.N., WERFF, L., THOMAS, K.M. and PLAUT,V.C. (2015). The Role of Diversity Practices and İnclusion in Promoting Trust and Employee Engagement, *Journal of Applied Social Psychology*, (45), s.34-44.
- ERBEN, G. S. ve GÜNEŞER, A. B, (2004). The Relationship Between Paternalistic Leadership and Organizational Commitment: Investigating the Role of Climate Regarding Ethics, *Journal of Business Ethics*, 82(4), s.955-968.
- FARH, J. L. and CHENG, B. S. (2000). A Cultural Analysis Of Paternalistic Leadership İn Chinese Organizations : J. T. Li, A. S. Tsui, & E. Weldon, (eds). In *Management and Organizations in the Chinese Context*, (pp. 85–127). London: Macmillan.

- GELFAND, M. J., EREZ, M., and AYZAN, Z. (2007). Cross-Cultural Organizational Behavior, *Annual Review of Psychology*, (58), s. 479-514.
- GREENHAUS, J.H., COLLINS, K.M. ve SHAW, J.D. (2003). The Relation between Work-Family Balance and Quality of Life. *Journal of Vocational Behavior*, 63: s.510-531.
- HWANG, J., and HOPKINS, K.M. (2015). A Structural Equation Model Of The Effects Of Diversity Characteristics and İncusion on Organizational Outcomes İn The Child Welfare Workforce. *Children and Youth Services Review*, (50), s. 44-52.
- KURT, İ. (2015). Paternalist Liderlik İle Çalışanların İşlerine Yaratıcı Katılım Algıları Arasındaki İlişkiyi Araştırmaya Yönelik Bir Çalışma, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Sayı: 5(1), s.321-330.
- METE, Y.A. ve SERİN, H. (2015). Okul Yöneticilerinin Babacan Liderlik Davranışı ile Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık ve Örgütsel Sinizm Davranışları Arasındaki İlişki, *Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), s.147-159.
- MILNE, C. A. (2018). Lider-Üye Etkileşimi Düzeyi İle İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişkide İşgörenin Çalışma Grubu Kapsayıcılığı Algısının ROLÜ, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İŞLETME Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı.
- MİLLER, F.A. (1998). Strategic Culture Change: The Door To Achieving High Performance and İncusion. *Public Personnel Management*, 27(2), s.151-160
- MOR-BARAK, E. M., & CHERİN, A. D. (1998). A Tool to Expand Organizational Understanding of Workforce Diversity. *Administration in Social Work*, 22(1), s.47-64.
- NAS, T.İ., DOĞAN, A., (2020). Z Kuşağındaki Bireylerin Kişilik Özelliklerinin Paternalist Liderlik Algılarına Etkisinde Örgüt Kültürünün Düzenleyici Rolü, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), s. 30-60.
- PADAVİC, I. and EARNEST W. R. (1994). Business Dimensions to Organizational Counseling“, *Counselling Psychology Quarterly*, 7(3), s.275–285.
- PELLEGRİNİ, E.K. and SCANDURA, T.A. (2006). Leader-Member Exchange (LMX), Paternalism, And Delegation In The Turkish Business Culture: An Empirical Investigation, *Journal of International Business Studies*, (37), s.264-79.

- REDDİNG, S. G., & HSİAO, M. (1990). An empirical study of overseas Chinese managerial ideology. *International Journal of Psychology*, (25), s. 629–641.
- REHMAN, M. and B. AFSAR (2012). “The Impact of Paternalistic Leadership on Organization Commitment and Organization Citizenship Behaviour”, *Journal of Business Management and Applied Economics*, Issue, (5), s. 1-12.
- SİNHA, J. P. (1990). A Model of Effective Leadership Stylesin India“, in A. M. Jaeger and R. N. Kanungo (eds.), *Management in Developing Countries* (Routledge, New York, NY), s.252–263.
- ŞENDOĞDU, A. ve ERDİRENÇELEBİ, M. (2014) Paternalist Liderlik ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişkiye Yönelik bir Araştırma, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (27), s.253-274.
- TABACHNİCK, B. G. And FİDELL, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston, Pearson.
- TAŞLIYAN, M., ÇİÇEKLİOĞLU, H. ve BIYIKBEYİ, T. (2017). Paternalist Liderlik ve Örgütsel İletişim Arasındaki İlişki: Doğu Akdeniz Bölgesinde Bir Belediye Örneği. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 4(8), s. 70-87.
- YAR, A. M. ve SERİN, H. (2011). Okul Yöneticilerinin Paternalist Liderlik Davranışı ile Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık ve Örgütsel Sinizm Davranışları Arasındaki İlişki”, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), s.147-159.

GLUTENSİZ BESLENME TERCİHLERİNİN BELİRLEYİCİLERİNİ TESPİT ÇALIŞMASI: KATILIMCI SÖZLÜKLER ÖRNEĞİ

Zinet GÜÇLÜ¹

ÖZ

Son yıllarda, glutensiz diyetlerin artan popülerliği, çeşitli nedenlerle bu kısıtlamaları benimseyen birey sayısında hızlı bir artışa neden olmuştur. Bu eğilimler, sağlık ve yaşam tarzı tercihlerindeki değişen dinamiklerle yakından ilişkilidir. Çalışmadaki içerik analizi, kullanıcıların düşüncelerini serbestçe ifade edebildiği dijital medya platformları olan Ekşi Sözlük, Uludağ Sözlük ve Süslü Sözlük üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu sözlüklerde "gluten" kelimesini içeren başlıklar incelenmiş ve motivasyonlar belirlenerek kategorilere ayrılmıştır. Bulgular, glutensiz diyetin tıbbi sebeplerin yanı sıra kişisel konfor, estetik tercihler ve çevresel etmenler gibi sosyolojik nedenlerle de tercih edildiğini göstermektedir. Bu nedenler, beslenme tercihlerini etkileyen önemli faktörler olarak öne çıkmıştır. Bu da glutensiz diyetin tıbbi gerekçelerinin ötesine geçerek, tercih nedenlerinin sosyal ve kültürel bağlamlarını daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Glutensiz, Diyet, Medya, Kültür, Tercih.

AN INVESTIGATION INTO THE FACTORS INFLUENCING PREFERENCES FOR GLUTEN-FREE DIETS: AN EXAMPLE OF PARTICIPANT DICTIONARIES

ABSTRACT

In recent years, the increasing popularity of gluten-free diets has led to a rapid increase in the number of individuals adopting these restrictions for various reasons. These trends are closely linked to changing dynamics in health and lifestyle preferences. The content analysis in this study was conducted on Ekşi Sözlük, Uludağ Sözlük and Süslü Sözlük, digital media platforms where users can freely express their thoughts. The titles containing the word "gluten" in these dictionaries were analyzed and motivations were identified and categorized. The findings show that gluten-free diet is preferred for medical reasons as well as sociological reasons such as personal comfort, aesthetic preferences and environmental factors. These reasons stood out as important factors affecting dietary preferences. This helps us to go beyond the medical reasons for gluten-free diet and to better understand the social and cultural contexts of the reasons for preference.

Keywords: Gluten-free, Diet, Media, Culture, Preference.

¹ Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji ABD, Yüksek Lisans, zinetguclu@klu.edu.tr, ORCID: 0009-0007-4372-7663

Atıf/Citation: Güçlü, Z. (2023). Glutensiz Beslenme Tercihlerinin Belirleyicilerini Tespit Çalışması: Katılımcı Sözlükler Örneği, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 4(2), 58-71.

GİRİŞ

Glutensiz beslenme çölyak hastalarının zorunlu olarak yapmak zorunda oldukları bir diyet olmakla beraber Türkiye'de ve tabii dünyada özellikle son yıllarda başka sebeplerden de tercih edilmektedir. Çölyak hastalığı veya çölyak dışı gluten hassasiyeti olan bireyler için glutensiz diyet gerekli olabilmektedir. Ancak günümüzde tanı konulmamış hastalıklar ve hastalık dışı sebepler ile glutensiz diyetin benimsenmesinde ciddi bir artış söz konusudur. Bu tür beslenmeler; çavdar, arpa ve buğdayda bol miktarda bulunan bir protein olan glutenden yoksun yiyeceklerin tüketilmesini gerektirmektedir.

Çalışma Ekşi Sözlük², Uludağ Sözlük³ ve Süslü Sözlük⁴ platformlarında glutensiz beslenmenin benimsenmesinin tıbbi, konfor, estetik ve çevresel faktörlerin hangilerinden kaynaklandığının tespitine ilişkin bir çalışmadır. Söz konusu faktörlerin alt temalarının neler olduğu ve bunun literatürde nerede ele alınması gerektiğine dair tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede ele alınan konunun dijital medya üzerinden araştırılması; bu konunun ilgili literatürde yer alan diğer çalışmalardan ayrılan yönüdür. Burada evren olarak ele alınan platformların kullanım şekli itibarıyla kullanıcıların tamamen kendi istekleri ile konuya dair fikirlerini belirtmesi de anket ve benzeri araştırma yöntemlerinden farklı bir yöntem olarak kabul edilmektedir.

Çalışmada öncelikle literatür taranarak ele alınan konunun, kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Yöntem bölümünde, glutensiz diyet tercihlerinin belirleyicilerini tespit için kullanılan Ekşi Sözlük, Uludağ Sözlük ve Süslü Sözlük platformlarındaki girdilerin analizinde izlenen yola dair detaylı bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Aşağıda detaylı açıklanan bu yöntem sonucunda elde edilen bulgular ayrıntılı olarak verilmiştir. Sonuç bölümünde ise elde edilen bulguların mevcut çalışmalar ile uyum ve uyumsuzlukları tespit edilmeye çalışılmış olup bu veriler ışığında çıkarımlar yapılmıştır.

1. Glutensiz Beslenme

Gluten; buğday, arpa ve çavdar gibi tahıllarda bulunan bir proteindir. Ekmek, makarna ve mısır gevreği gibi birçok günlük gıdanın da ortak bir bileşenidir. Bununla birlikte çölyak hastası olan bireyler için az miktarda gluten tüketmek bile ince bağırsakta hasar ve diğer

² Ekşi Sözlük (<https://eksisozluk2023.com/>)

³ Uludağ Sözlük (<https://www.uludagsozluk.com/>)

⁴ Süslü Sözlük (<https://www.uludagsozluk.com/>)

gastrointestinal sorunlar gibi ciddi sağlık sorunlarına neden olabilmektedir. Çölyak hastalığı, gluten alımıyla ilişkili hastalıklar spektrumunun en iyi çalışılmış olanıdır; tetiklenen bağışıklık tepkisi ince bağırsaktaki villus tahribatına ve bağırsak geçirgenliğinin artmasına neden olan bir bağışıklık tepkisi başlatmaktadır. Bilinen tek tedavi ise ömür boyu sürececek katı bir glutensiz diyetdir (Biesiekierski, 2017). Bununla birlikte çölyak hastalığı dışında sebepler ile glutensiz diyetin tercih edilmesinin ardında yatan belirleyicileri sorgulandığında çoğunlukla tercih sebebinin bilimsel dayanağının olmadığı veya bu konuda yeterince çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Diyeti uyguladıktan sonra olumlu sonuç aldığını belirten kişilerin de aslında *plasebo etkisi* ile olumlu sonuçlar aldığını düşündükleri değerlendirilmektedir (Lerner, Green ve Lebwoh, 2019).

1.1. Glutensiz Beslenme ve Estetik

Beslenme düzeni ve cilt rahatsızlıkları arasındaki ilişkiye dair güçlü veriler bulunmasına (Greenberg, 2020) rağmen, glutensiz diyet ve güzellik arasındaki bağlantı tam olarak araştırılmamış veya kurulmamıştır. Çölyak hastalığı olan bazı kişiler gluten tüketimine bağlı cilt rahatsızlıkları yaşayabilir ve diyet ile söz konusu rahatsızlıklar azalır ya da tamamen bitebilirken; hastalığa sahip olmayanlarda glutensiz diyetin cilt sağlığını iyileştirdiği veya daha genç bir görünüme yol açtığı fikrini destekleyen sınırlı kanıt vardır. Amerika'daki Beslenme ve Diyetetik Akademisinin de dikkat çektiği üzere çölyak hastalığı olmayan bireyler için glutensiz bir diyet uygulanması gerekli olmayıp aksine bu durum B vitaminleri, demir ve eser mineraller açısından beslenme yetersizliği riskine sebep olabilmektedir (Jones, 2017). Bu da güzellik olasılığının aksine yetersiz beslenme nedeniyle aslında tam tersi bir sonucun oluşması anlamına gelebilmektedir.

1.2. Popüler Kültür/Medya Etkisi

Beslenme ve gıda; toplumlar ve kültürler arasında tabakalaşmaya katkıda bulunan önemli etkenlerdir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bu durum toplum içinde farklı sosyal gruplar arasında ayrımlar yaratmaktadır. Örneğin, üst düzey sosyoekonomik statüye sahip bireyler, çeşitli lüks malzemelerle oluşturulan yemekleri tercih etme eğiliminde olabilirken karşılaştırıldığında, daha düşük gelirli aileler daha ekonomik maliyetli temel gıda maddelerini tercih ederek beslenme alışkanlıklarını şekillendirmektedir. Bu çerçevede glutensiz beslenme de bireylerin statü kazanmak için başvurduğu *gösterişçi tüketim davranışının* bir uzantısı olabilmektedir (Güleç, 2015).

Nadir olan ve ekonomik anlamda zor ulaşılabilen yiyeceklere değer atfedilmesi ve bunların lüks tüketim maddeleri olarak kabul edilmeleri birçok başka gıda ürününün yanı sıra glutensiz

beslenen bireylerde de ayrıcalıklı olma hissine neden olmaktadır (Mintz, 1922: 128). Bu kapsamda popüler kültür de insanların yemek yeme ve diyet yapma biçimleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Genellikle ünlülerin, sosyal medya platformlarının ve glutensiz diyet veya benzeri diyetleri öne çıkaran sosyal medya fenomenlerinin ideal vücut tipleri veya onların hangi yiyecekleri "sağlıklı" veya "sağlıksız" olarak kabul ettiği, popüler algıları şekillendirmektedir. Herhangi bir gıda ürününün tüketilmesi veya tüketilmemesi üzerinden gelişen medya ve popüler kültür etkisinin, yukarıda belirtilen ekonomik ve sosyal değişimlerle birleştiğinde gençleri ve yetişkinleri birçok yönden etkilemesi de kaçınılmaz olmaktadır (Becker, 2004).

1.3. Gıda Korkusu

Birçok gıda ürününün aslında sağlık için iyi mi veya kötü mü olduğu belirsizliği günümüzün karmaşık sorunlarından biridir. Herhangi bir gıda ürününün tüketilmesi veya tüketilmemesi gerekliliği ön yargısı çok taraflı bir sorundur çünkü endüstriyelleşme ile birlikte bazı gıdaların içeriklerinin besin oranı değerlerinin düştüğü bir gerçektir (Shiva, 2006: 108). Bununla birlikte gıdalarda kimyasal kullanımın artması ile sadece besin değerinin düşmesi değil aynı zamanda gıdaların içeriğinin sağlığa zararlı hale gelebildiği de aşıkardır (Shiva, 2006: 35). Dolayısıyla, gıda ürünlerine karşı insanlarda oluşan ön yargılar, özellikle endüstriyelleşmenin beraberinde getirdiği etkilerle desteklenmektedir ve bu ön yargılar temelsiz değildir (Ferrières, 2006). Bu bağlamda, daha karmaşık sorunlar ortaya çıkmaktadır; çünkü sağlığa zararlı olmayan veya aksine kullanılmaması halinde daha olumsuz sonuçlar doğurabilecek ürünlerin yerine geçebilecek şekilde pazarlanan, endüstriyel anlamda daha fazla işlenmiş gıda ürünlerine yönelim gözlenmektedir. Glutene karşı oluşan belirsizlik de benzer noktadan hareket etmektedir. Bunlarla birlikte bazı pazarlama stratejileri de gerçeklere dayalı bilgilerin yanı sıra korku mesajlarını kullanarak belirli gıda ürünleriyle ilgili endişeler oluşturabilmekte ve bu da bireylerin satın alma kararları üzerinde etkili olabilmektedir (Fırat, 2013). Bu tür faktörler de glutensiz beslenme gibi beslenme tercihlerinin oluşmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Sonuçta tüm bu karmaşa içerisinde bireylerde gıda ürünlerine karşı korku gelişebilmektedir.

2. Yöntem

Bu çalışma Ekşi Sözlük, Uludağ Sözlük ve Süslü Sözlük platformlarında glutensiz beslenmenin benimsenmesinin belirleyicilerini tespiti ilişkindir. Söz konusu belirleyicilerin dayandığı nedenlerin *güzellik beklentisi, medya ve popüler kültür etkileri ile birlikte gıda korkusu* alt temalarından kaynaklanıp kaynaklanmadığını araştırmak üzere Ekşi Sözlük, Uludağ Sözlük ve Süslü Sözlük platformları evren olarak seçilmiştir. Belirtilen sözlüklerin seçilme nedenleri bu platformların kullanıcılarının her türlü kelime ve kavram hakkında, kayıtlı

yazarların yorumlarını içeren ve katılımcı sözlük özelliği gösteren web siteleri olmalarıdır (Gürel ve Yakın, 2007). Bu sözlüklerde yazarların kendi kişisel fikirlerini bazı bilgiler eşliğinde sunmaları, doğal olarak sübjektif bilgi içeriklerin oluşmasına neden olmakta bu da mevcut çalışma özelinde glutensiz beslenmenin tercih sebeplerinin tespitine ilişkin önemli olmaktadır (Porsuk ve Cerit, 2021). Belirtilen sözlüklerin Türkiye’de bu tür sözlükler arasında en yoğun etkileşime sahip sözlükler arasında olmaları da bir diğer tercih nedenidir.⁵

Belirtilen üç sözlükten "gluten" kelimesi içeren tüm başlıklardan konuya ilişkin yazılan tüm girdiler alınmıştır. Tercih motivasyonuna dair çıkarım yapılamayan girdiler konu dışı olmaları sebebiyle alınmadan ilerlenmiş olup tercih motivasyonu tespit edilen girdiler, içeriklerinden yola çıkılarak belirli kıstaslara göre birbirinden ayrılarak gruplandırılmıştır. Çalışmaya konu edilen sözlüklerdeki; konuya ilişkin tüm girdiler analize tabi tutulduğu için özel bir zaman aralığı kıstası getirilmemiştir. Ancak konu ile ilgili ilk girdinin 2005 yılında yazılması nedeni ile evrenin zaman aralığı, analize tabi tutulan örneklem bağlamında 2005 yılı ve araştırmanın sonlandırıldığı 2023 yılı Mart ayıdır.

Belirtilen şartlarla elde edilen veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. İçerik analizi; sözlü, görsel veya yazılı kaynaklardan geçerli çıkarımlar yapmak, belirli olguları tanımlamak ve ölçmek için nesnel araçlar ile verileri sistematik ve anlaşılır hale getirmeyi sağlayan bir araştırma yöntemidir (Downe-Wamboldt, 1992). Birçok kelimelik metni daha az kelimeye sıkıştırmak için sistematik bir şekilde tekrarlanabilir bir teknik olan içerik analizi yöntemi (Stemler, 2001) ile çalışmamıza konu sözlüklerin analizinin yapılması, örneklem ve yöntemin birbiri ile uyumlu olması açısından önemlidir.

Çalışma yukarıda belirtilen yöntemine uygun 150 girdi içeriği üzerinden gerçekleştirilmiştir. Buradan alınan veriler ile oluşturulan kodlamanın geçerliliği, Cohen’in iki değerlendirici arasındaki karşılaştırmalı uyumun güvenilirliğini ölçen, istatistiksel bir yöntem olan Kappa katsayısı ile sağlanmıştır (Cohen, 1960). Bu yolla elde edilen Kappa katsayısı, kodlayıcılar arasındaki uyumu 0.66 olarak göstermiştir. Söz konusu uyumun geçerliği Landis ve Koch (1977) tarafından sunulan geçerlik tablosu çerçevesinde önemli derecede uyum olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.

---

⁵ <https://web.archive.org/web/20180303154208/https://interaktifsozlukler.com/interaktif-sozlukler-ocak-2018-siralamasi/>

Tablo 1. Kodlama Rehberi

A. TIBBİ SEBEPLER	1. Kesin Tedavi Yöntemi Olarak Tanımlanmış Hastalıklar	-Çölyak Hastalığı	
	2. Kesin Tedavi Yöntemi Olarak Tanımlanmış Hastalıklar	a.Uzman Önerisiyle	-Diğer Hastalıklar
		b.Deneme-Yanılma Yöntemi	-Diğer Hastalıklar
B. KONFOR	1. Bedensel	-Sağlıklı Beslenme/Zararlı olduğunu düşünenler -Bedensel konfor beklentisi içinde olanlar	
	2. Ruhsal	- İyi hissettiğini düşünenler	
C. ESTETİK	-Kilo vermeye iyi geldiğini düşünenler - Ciltte estetik görünüm sağladığını düşünenler -Genel estetik kaygılar		
D. ÇEVRESEL	- Sosyal çevre/baskı - Popüler kültür/Medya		

Çalışmaya konu edinilen her üç sözlükte de glutensiz beslenme tercihleri *Tablo 1*'de belirtilen dört ana bölüm olan tıbbi sebepler, konfor, estetik ve çevresel kategorileridir. Bu kategorilerden tıbbi sebepler nedeniyle tercih etkeninde öncelikle glutensiz beslenmenin kesin tedavi yöntemi olarak tanımlanmış olduğu çölyak hastalığı gruplandırılmıştır. Diğer bir tıbbi sebepler alt kategorisi olan kesin tedavi yöntemi olarak tanımlanmamış hastalıklar bölümünde ise analize tabi tutulan girdilerde geçen diğer hastalıklar gruplandırılmıştır.

Konfor ana kategorisinde ise bedensel ve ruhsal konfor olarak bir ayrıma gidilmiştir. Bedensel konfor alt kategorisinde yorgunluk haline iyi geldiğini düşünenler, zararlı olduğunu düşünenler ve bedensel konfor beklentisi içinde olanlar gruplandırılmıştır. Ruhsal konfor alt kategorisinde ise iyi hissettiğini düşünenler ile ruhsal konfor beklentisi içinde olanlar belirtilmiştir.

Estetik ana kategorisinde kilo vermeye iyi geldiğini düşünenler, ciltte estetik görünüm sağladığını düşünenler ile genel estetik kaygılar sebepli tercihler belirtilmiştir.

Çevresel ana kategorisinde ise sosyal çevre/baskı, popüler kültür/medya sebepli tercihler olarak belirtilmiştir.

3. Bulgular

Ekşi Sözlük, Uludağ Sözlük ve Süslü Sözlük platformlarının kullanıcı sayısı birbirinden farklı olup bu farklılık, hem sözlüklerin kuruluş tarihlerinden kaynaklı olmakta hem de etkileşiminden kaynaklanmaktadır.

Tablo 2. Sözlüklerin Girdi Sayısı

Sözlükler	Ekşi Sözlük (1999)	Uludağ Sözlük (2005)	Süslü Sözlük (2013)
Girdi Sayısı	135	5	10

Tablo 2 verilerinde girdilerin en çok Ekşi Sözlük platformunda yazıldığı görülmektedir. Bunun nedeni bu platformun hem en eski tarihli kuruluş yılına sahip olması hem de daha fazla popüler olması nedeniyle araştırma konusu özelinde en fazla girdiye sahip platform olmuştur.

Tablo 3. Yıllara Göre Girilen Girdi Sayısı

Yıl	Girdi Sayısı	%
2005	1	0,6
2006	0	0
2007	0	0
2008	0	0
2009	0	0
2010	0	0
2011	0	0
2012	1	0,6
2013	1	0,6
2014	1	0,6
2015	5	3,3
2016	8	5,3
2017	7	4,6
2018	23	15,3
2019	15	10
2020	27	18
2021	24	16
2022	23	15,3
2023	14	9,3
TOPLAM:	150	100

Yukarıda da değinildiği üzere konu ile ilgili ilk girdinin 2005 yılında yazılması nedeni ile evrenin zaman aralığı analize tabi tutulan örneklem bağlamında 2005 yılı ve 2023 yılı Mart ayı olmuştur. *Tablo 3* incelendiğinde görülmektedir ki özellikle 2015 yılından itibaren glutensiz beslenme ile ilgili girdi sayısı giderek artmış olup araştırmanın yapıldığı tarihe doğru konu ile ilgili girdi girme sıklığı artmıştır. Bu durumun söz konusu platformların kullanıcı sayısının artmasından kaynaklanabileceği ihtimali saklı olmakla birlikte, “A Population Survey of Dietary Attitudes towards Gluten” başlıklı araştırmada 1 Mayıs 2019 tarihine kadar ki "Glutensiz sağlıklı" terimine ilişkin uluslararası Google Trends arama verileri incelendiğinde; bu kavramların aranmasının 2009 yılından itibaren popülerliğinin düzenli bir şekilde arttığı ve 2014 yılında zirveye ulaştığı, 2009 öncesindeki dönemle karşılaştırıldığında glutensizliği sağlıklı bulmanın çok daha popüler hale geldiği belirtilmektedir (Croall vd., 2019). Bu veriler, sözlüklerden elde edilen verilerle uyumlu olup sözlüklerdeki girdilerin yıllara göre artışının esasen glutensiz beslenmenin yaygınlaşmasından kaynaklanabileceğini göstermektedir. Bu durum, bu beslenme tercihinde belirli bir hastalıktan ziyade popülerliğin, tercih sebebini oluşturan önemli bir etken olabileceğine işaret etmektedir.

Tablo 4. Kategorilerin Frekans Tablosu ve Yüzdeler Dağılım Tablosu

KATEGORİLER	SAYI (N)	YÜZDE (%)
TIBBİ SEBEPLER	96	64
KONFOR	40	26,6
ESTETİK	9	6
ÇEVRESEL	5	3,3
TOPLAM:	150	100

Tablo 4'te görüleceği üzere glutensiz beslenmenin tercih sebepleri sıklıkla %64 oranında tıbbi sebeplerdir ancak *Tablo 1*'de kodlama rehberinin detaylandırılmış halinde görüleceği üzere tercih sebeplerinin hepsi çölyak hastalığı nedeni değildir. Bunun ile ilgili detaylandırılmış veriler *Tablo 5*'te sunulmaktadır.

Tablo 5. Alt Kategorilerin Frekans Tablosu ve Yüzdeler Dağılım Tablosu

TIBBİ SEBEPLER					
1-Kesin Tedavi Yöntemi Olarak Tanımlanmış Hastalıklar (%22,9)	Sayı (N)	%	2-Kesin Tedavi Yöntemi Olarak Tanımlanmamış Hastalıklar (%77,1)	Sayı (N)	%
-Çölyak Hastalığı	22	100	a.Uzman Önerisi	22	37,2
			b.Deneme-Yanılma Yöntemi	37	62,7

TOPLAM:	22	100	TOPLAM:	59	100
---------	----	-----	---------	----	-----

Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Sağlıklı Beslenme ve Hareketli Hayat Daire Başkanlığının internet sitesinde sunulan verilerde; Türkiye’de çölyak hastalığının görülme sıklığının yüzde 1 ile binde 3 arasında değişmekte olduğu belirtilip 250 bin ile 750 bin arasında çölyak hastası olduğu tahmin edilmekte iken ancak yüzde 10’nuna tanı konulduğu dikkate alındığında 25 bin ile 75 bin arasında tanı almış hasta beklendiği belirtilmektedir. Bakanlık verileri ile birlikte değerlendirme yapıldığında çölyak hastalığı tanısı konulmadan birtakım rahatsızlık yaşayan kişilerin, aslında tanı konulmamış çölyak hastası olduğu varsayımı yapılabilir ancak girdi içerikleri detaylı incelendiğinde glutensiz beslenmeyi herhangi bir hastalık nedeni ile tercih edenlerin genellikle tanı konulması için gereken evrelerden geçtikleri ve netice olarak çölyak hastası olmadıklarının teyit edildiği görülmektedir.

Çalışmadaki evren, sadece *gluten* ibaresi geçmiş başlıkların taranması olarak kabul edildiğinden *çölyak veya çölyak hastalığı* başlıkları çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu sebeple çalışma özelinde çölyak hastalığı nedeni ile glutensiz diyeti uygulayan kişi verileri *gluten* kelimesinin geçtiği başlıklar ile sınırlıdır. Bu hali ile 150 sayıda girdiden 22 tanesinde çölyak nedeni glutensiz beslenmenin tercih edildiği görülmektedir. Glutensiz beslenmenin tıbben kesin bir tedavi yöntemi olarak tanımlanmamış hastalıklar nedeni ile tercih edilmesi kategorisinde 59 girdiye ulaşılmıştır. Bunlar herhangi bir uzman önerisi veya deneme-yanılma yöntemi ile glutensiz beslenmeyi uygulayanlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Uzman önerisi ile diyeti uygulayan girdi sayısı 22 iken deneme-yanılma yöntemi ile uygulayan girdi sayısı 59’dur. Geriye kalan 15 girdinin ise sadece tıbben kesin bir tedavi yöntemi olarak tanımlanmamış hastalıklar nedeni ile tercih edildiği anlaşılmış olup uzman önerisi veya deneme-yanılmaya dair bir çıkarsama yapılamamıştır.

Uzman önerisinden ziyade kişilerin %62,7 oranında deneme-yanılma yöntemi ile bir sonuca varmaya çalıştıkları görülmektedir. Aşağıda aynen alıntı yapılan “cansiz desdemona” kullanıcı adlı sözlük yazarının 05.01.2021 tarihli girdisinde de görüleceği üzere deneme-yanılma yöntemi ile diyeti uygulayan herkeste şikâyet; gluten alerjisinden kaynaklanmayabilmektedir:

“Sanırım pandeminin ilk ev hapsinde evde ekmek yapmaya başlamakla beraber bu tür bir sorundan muzdarip edildim. ... Çeşitli beslenme denemeleri yaparak hangi durumda daha rahat olduğumu analiz etmeye başladım. Bu sırada gluten testi de yaptırdım yine nakit nakit. Negatif çıktım. Dolayısıyla yılbaşında pizza yemekten de çekinmedim. Nedenise yediğim bazı şeyler beni rahatsız etmedi. Ama bu sabah yine obur bir deneme yapıp beyaz fırının muhteşem ötesi böreğinden ve bademli kruvasanından yedim. ... Diğer gıda şişkinlikleri gibi olmayan, şişkinlikten ziyade karın bölgesine +10 kg ağırlık bağlanmış gibi hissettiren ve nefes alıp hareket etmemi zorlaştıran o gudubet bela geri döndü. Meyve dışında başka bir şey yememiş olduğum için suçlu olarak bu fırın mamullerini görüyorum. Doktorlar buna katılmayabilir. Tıp akademisyenleri beni cahillik hatta

zirdelilikle suçlayabilir. Ukalalar şöyle bir gültüp geçebilir. Çölyaklar kıskançlıkla yüzümü tormalayabilir... Ama eğer buna alerji demeyeceksek neye diyeceğiz?! Ben buna alerji derim. Doktor görmekten gına geldiği için gastroenterologlara da fikrini sormak istemiyorum, çok isteyen benim yerime de bademli kruvasan yesin. swh

edit: *U* gastroparezi çıktım, nerden nereye geldi mevzu. glutenle biyolojik bir husumetim yok sanırım ama tahıl beyin kitabını okuduğum için fikrim değişene kadar tüketmeyeceğim.”*

Glutensiz diyetin çölyak hastalığı dışındaki durumlarda kullanımının gerekliliğine ilişkin kanıtların zayıf olduğu ve görünürde çölyak dışı gluten hassasiyeti olan hastaların büyük bir kısmının dikkatli bir araştırmadan sonra alternatif bir tanıya sahip olduklarının tespit edildiği (Lerner, Green ve Lebwoh, 2019) savı ile uyumlu yukarıdaki girdi içeriği detaylı incelendiğinde, sözlük kullanıcısının, 21.01.2021 tarihinde *edit* yaparak geçtiği güncelleme bilgisinde söz konusu şikâyetlerinin mide tembelliği veya mide felci olarak da bilinen gastroparezi⁶ hastalığından kaynaklandığı ifade edilmektedir. Bu durumda diğer deneme-yanılma yöntemi ile diyeti uygulayanların bunun gibi bir geri bildirim yapmamış olmaları da ihtimal dahilindedir. Bu da kişilerin, sindirime ilişkin herhangi bir problemin glutenden kaynaklandığı varsayımında olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu durum yukarıda da değinilen 2019 yılında glutene yönelik beslenme tutumları üzerine yapılan nüfus araştırmasının sonuçları ile de uyumludur. Buna göre kamuoyundaki gluten algısı, glutene karşı hassas olduğuna inanan insanların sayısında hatalı bir şekilde belirgin bir artışa neden olmaktadır (Croall vd., 2019).

Tablo 6. Alt Kategorilerin Frekans Tablosu ve Yüzdeler Dağılım Tablosu

KONFOR					
1-Bedensel (%85)	Sayı (N)	%	2-Ruhsal (%15) (Psikolojik etkiler)	Sayı (N)	%
-Sağlıklı Beslenme/Zararlı olduğunu düşünenler	19	55,8	-İyi hissettiğini düşünenler	6	100
-Bedensel konfor beklentisi içinde olanlar	15	44,1			
TOPLAM:	34	100	TOPLAM:	6	100

Tablo 6'da konfor kategorisinde %85 Bedensel Konfor nedeni ile %15 Ruhsal (Psikolojik etkiler) nedeni ile tercih edildiği görülmektedir. Bu kategoride genel itibariyle kişilerin belli bir hastalıktan ziyade genel konfor beklentisi ile sağlıklı beslenme motivasyonu veya glutenin zararlı olduğu ön kabulü ile glutensiz beslendiği görülmektedir. Bir başka araştırma sonucu ile tutarlılık gösteren bu veriler glutensiz diyetin faydaları hakkındaki olumlu ancak bilimsel olarak

⁶ Gastroparezi, midenin zayıf kas kasılmalarından (peristalsis) oluşan, yiyecek ve sıvının midede uzun süre kalmasına neden olan tıbbi bir bozukluktur. Mide içeriği böylece sindirim sisteminin on iki parmak bağırsağına daha yavaş çıkar. Bu durum besinlerin düzensiz emilimine, yetersiz beslenmeye ve zayıf glikemik kontrole neden olabilir. (Wikipedia)

kanıtlanmamış inançların, glutensiz beslenmeyi deneme ihtiyacı doğurduğu söylenebilir (Arslain, Gustafson, Baishya ve Rose, 2021).

Tablo 7. Alt Kategorilerin Frekans Tablosu ve Yüzelik Dağılım Tablosu

ESTETİK	Sayı (N)	%
-Kilo vermeye iyi geldiğini düşünenler	7	77,7
-Ciltte estetik görünüm sağladığını düşünenler	1	11,1
-Genel estetik kaygılar	1	11,1
TOPLAM:	9	100

Çeşitli diyetler ile estetik görünüme kavuşma arasındaki ilişki uzun yıllardır tartışılan bir konu olmuştur. Bu sebeple de belki son zamanlarda, algılanan güzellik faydaları nedeniyle glutensiz diyetlerin de popüleritesinde bir artış olmuştur. Gluteni beslenmeden çıkarmanın otomatik olarak daha sağlıklı veya daha güzel bir görünüme yol açmadığı, aksine glutensiz beslenmenin önemli dezavantajlarının olduğu söylenmesine rağmen (Jones, 2017) *Tablo 7*'de görüleceği üzere glutensiz beslenmenin, estetik görünüme katkı sağlayacağına dair bir inanç da mevcuttur.

Tablo 8. Alt Kategorilerin Frekans Tablosu ve Yüzelik Dağılım Tablosu

ÇEVRESEL	Sayı (N)	%
-Sosyal çevre/Baskı	2	40
-Popüler kültür/Medya	3	60
TOPLAM:	5	100

Tablo 8'e sosyal çevre/baskının ve popüler kültür/medyanın etkisi ile glutensiz beslenmeye yönelik girdi içerikleri dâhil edilmiştir. Burada tıbbi sebepli bir tercih olmadığını vurgulamak gerekmektedir. Nitekim buradaki tercihler salt dış kaynaklıdır. Kişiler kendilerinde gördükleri bir sorun nedeni ile değil sadece dış etkenlerin etkisi ile söz konusu diyeti yapmaktadır.

Çevresel sebepli tercihlerde popüler kültür/medyanın yaşam biçimlerine etkisi ve yaşam biçimlerini şekillendirme gücüne güzel bir örnek olan veriler; aslında kişilerin herhangi bir ihtiyacı olmadığı halde sağlık üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri olan bir diyeti, medya unsurlarında tasvir edilen yaşam tarzlarına özenilmesi sebebi ile uyguladıkları yorumu yapılabilir (Becker, 2004). Bu durum glutensiz beslenmeye benzer diğer diyet uygulamalarındaki popülerliğe denk gelmektedir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Beslenme, birçok canlı gibi insanların da en temel içgüdülerinden biri olarak bilinmektedir ancak insanlar, açlık ihtiyacını karşılamak amacıyla beslenmekle sınırlı kalmazlar; aynı zamanda beslenme süreci sosyal, kültürel ve duygusal anlamlar içermektedir (Akarçay, 2016: 17). Bu bağlamda, çölyak hastalığı olmadan uygulanan glutensiz beslenmenin de yalnızca temel ihtiyacı karşılamak amacıyla tercih edilmediği açıkça ifade edilebilir. Dolayısıyla mevcut çalışmada glutensiz beslenmeyi tercih eden bireylerin nedenlerini ve belirleyicilerini belirlemek amacıyla Ekşi Sözlük, Uludağ Sözlük ve Süslü Sözlük platformlarından ulaşılan veriler ile araştırma sorularına yanıt olarak elde edilen bulguların, mevcut çalışmalarla uyum ve uyumsuzluklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu sonuçların glutensiz diyet tercihlerinin anlaşılmasına ve bireylerin bu tercihleri yapmalarını etkileyen faktörleri daha iyi kavranmasına katkıda bulunması hedeflenmektedir.

Geçmişten günümüze glutensiz beslenmeye dair çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Çölyak hastalığı nedeni ile zorunlu olarak bu diyetin uygulanması konusuna dair yapılan çalışmaların yanı sıra çölyak hastalığı dışında glutensiz beslenmeyi tercih eden bireylere ilişkin de çalışmalar mevcuttur. Çölyak hastalığı dışında bu diyetin tercih edilmesinin sağlıklı bir tercih olup olmadığının sorgulandığı çeşitli araştırmalar neticesinde, somut anlamda diyetin gerekliliğine dair kesin bilimsel kanıtların varlığına ulaşılamamıştır (Staudacher ve Gibson, 2015). Ayrıca, Amerika Birleşik Devletleri'nde çölyak hastalığı destek grupları tarafından yayınlanan bültenlere yerleştirilen ilanlar aracılığıyla toplanan araştırma verilerinin incelendiği bir araştırmada, çölyak hastalığı olan bireylerin önerilen miktarlarda lif, demir, kalsiyum ve tahıllı gıda tüketmedikleri sonucuna ulaşılmıştır (Thompson vd., 2005). Bu da çalışmada ele alınan tanı konulmamış hastalıklar nedeniyle tercih etme ile konfor, estetik ve çevresel kategorilerinin önemi açısından önemlidir. Dolayısıyla bu çalışma ile aslında olumsuz sonuçlara neden olabilecek bu tercihlerin belirleyicilerini anlamının önemi ortaya konmaktadır. Bu bağlamda bireylerin, popülerlik veya tavsiye gibi sebeplerle bu diyeti uygulamalarının, bilinçli davranma niyetiyle hareket ederken aslında bilinçsiz bir şekilde hareket etmelerine neden olabileceği anlaşılmaktadır.

Glutensiz ürünlerin genellikle rafine unlar ve düşük lif içeriğine sahip nişastalar kullanılarak üretildiği, diğer işlenmiş gıdalara kıyasla daha az vitamin ve mineral ile takviye edildiği de bilinmektedir (Jansson-Knodell ve Rubio-Tapia, 2021). Belirtilen bu durum glutensiz diyeti uygulayan kişilerin, günlük önerilen lif veya kalsiyum miktarını tüketmede zorluk yaşamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, bireylerin belirtilen nedenlerle olumlu sonuçlar elde etme beklentilerine karşın, aslında vücuda zarar verebilecek bir durumun ortaya çıkması olasıdır.

Elde edilen sonuçlar ile paralel olacak şekilde çölyak hastalığı veya gluten duyarlılığı bulunan bireyler arasında glutensiz diyetin benimsenmesinin belirleyicileri ve glutensiz diyetin faydaları hakkındaki olumlu, ancak bilimsel olarak kanıtlanmamış inançların glutensiz diyeti deneme gereksinimini ortaya çıkardığı söylenebilir (Arslain, Gustafson, Baishya ve Rose, 2021).

Hali hazırda kesin bir bilimsel veriye dayanmayan inançlar ile hem daha sağlıklı bir tercih olduğu hem sağlıklı bir zayıflama yöntemi olduğu hem de popülerite gibi durumlar nedeniyle tercih edilen bu seçimlerin; toplumda yaygın olan birçok inanç gibi gerçekten "en sağlıklı" seçimler olup olmadığına dair objektif bir bakış açısının eksik olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu durum, beslenme ve yemeğin endüstriyel bir yapıya dönüşerek temel bir ihtiyaçtan çıktığı toplumsal değişimlerle ilişkilendirilebilir (Mintz, 1992: 255). Çünkü diyet endüstrisi günümüzde hala büyük bir pazar oluştururken, sağlıklı yaşam hareketleri de giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Dolayısıyla tüm bu karmaşa içerisinde bireyler, popüler kültürün etkisinden etkilenmek yerine kendi sağlık ve mutluluklarını odak noktası yaparak daha dengeli bir yaklaşım benimseyebilirler.

KAYNAKÇA

AKARÇAY, E. (2016). *Beslenmenin Sosyolojisi*, Ankara: Phoenix Yayınevi.

ARSLAIN, K., GUSTAFSON, C. R., BAISHYA, P. ve ROSE, D. J. (2021). "Determinants Of Gluten-Free Diet Adoption Among Individuals Without Celiac Disease Or Non-Celiac Gluten Sensitivity", *Appetite*, 156, 104958. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2020.104958>

BECKER, A. E. (2004). "Television, Disordered Eating, And Young Women in Fiji: Negotiating Body Image And Identity During Rapid Social Change", *Culture, Medicine and Psychiatry*, 28(4), 533-559. <https://doi.org/10.1007/s11013-004-1067-5>

CROALL, I. D., TROTT, N., REJ, A., AZIZ, I., O'BRIEN, D. J., GEORGE, H. A., HOSSAIN, M. Y., MARKS, L. J. S., RICHARDSON, J. I., RIGBY, R., HADJIVASSILIOU, M., HOGGARD, N. ve SANDERS, D. S. (2019). "A Population Survey Of Dietary Attitudes Towards Gluten", *Nutrients*, 11(6), 1276. <https://doi.org/10.3390/nu11061276>

COHEN, J. (1960). "A Coefficient Of Agreement For Nominal Scales", *Educational and Psychological Measurement* 20(1), 37-46

SAĞLIK BAKANLIĞI; (t.y.) Çölyak ve Görülme Sıklığı, <https://hsgmdestek.saglik.gov.tr/tr/metabolizma-ve-colyak/%C3%A7%C3%B6lyak-ve-g%C3%B6r%C3%BClme-s%C4%B1kl%C4%B1%C4%9F%C4%B1.html>, Erişim tarihi: 14.06.2023

DOWNE-WAMBOLDT, B. (1992). "Content Analysis: Method, Applications, And Issues", *Health Care for Women International*, 13(3), 313-321. <https://doi.org/10.1080/07399339209516006>

- FERRIÈRES, M. (2006). *Sacred Cow, Mad Cow: A History Of Food Fears*, Columbia University Press.
- FIRAT, D. (2013). “Korkunun bir pazarlama aracı olarak uygulanması: İşletmelerin korku mesajları ile tüketicilerin algısı arasında uyum var mı?”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* Cilt 5, No 1.
- GREENBERG, S. A. (2020). “Diet and Skin: A Primer”, *Cutis*, 106(5).
<https://doi.org/10.12788/cutis.0143>
- GÜLEÇ, C. (2015). “Thorstein Veblen ve Gösterişçi Tüketim Kavramı”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(38), 62-82
- GÜREL, E. ve YAKIN, M. (2007). “Ekşi Sözlük: Postmodern Elektronik Kültür”, *Selçuk İletişim*, 4, 4.
- JONES, A. L. (2017). “The Gluten-Free Diet: Fad Or Necessity?”, *Diabetes Spectrum*, 30(2), 118-123. <https://doi.org/10.2337/ds16-0022>
- JANSSON-KNODELL, C. L. ve RUBIO-TAPIA, A. (2021). “The Fashionable Gluten-Free Diet-Wear With Caution”, *The American Journal of Clinical Nutrition*, 113(3), 491-492.
<https://doi.org/10.1093/ajcn/nqaa371>
- LANDIS, J. R., & KOCH, G. (1977). “The measurement of observer agreement for categorical data”. *Biometrics*, 33,159-174
- LERNER, B.A., GREEN, P.H.R. ve LEBWOH, B. (2019). “Going Against The Grains: Gluten-Free Diets In Patients Without Celiac Disease-Worthwhile Or Not?”, *Digestive Diseases and Sciences*, Springer Science+Business Media, LLC, part of Springer Nature,
<https://doi.org/10.1007/s10620-019-05663>
- MINTZ, S.W. (1922). *Şeker ve Güç: Şekerin Modern Tarihteki Yeri*, (çev. Şükrü Alpagut) İstanbul: Kabalcı
- PORSUK, A. Ö. ve CERİT, Ç. (2021). “Sosyal Medyada Covid-19 Aşısı Tartışmaları: Ekşi Sözlük Örneği”, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 24(2): 347-360
- SHIVA, V. (2006). *Çalınmış Hasat: Küresel Gıda Soygunu*, (çev. Ali K. Saysel) İstanbul: Bgst
- STAUDACHER, H. M. ve GIBSON, P. R. (2015). “How Healthy Is A Gluten-Free Diet?”, *British Journal of Nutrition*, 114(10), 1539-1541. <https://doi.org/10.1017/S000711451500330X>
- STEMLER, S. (2001). “An Overview Of Content Analysis”, *Practical Assessment, Research, And Evaluation*: Vol.7. <https://doi.org/10.7275/Z6FM-2E34>
- THOMPSON, T., DENNIS, M., HIGGINS, L. A., LEE, A. R. ve SHARRETT, M. K. (2005). “Gluten-Free Diet Survey: Are Americans With Coeliac Disease Consuming Recommended Amounts Of Fibre, Iron, Calcium And Grain Foods?”, *Journal of Human Nutrition and Dietetics*, 18(3), 163-169. <https://doi.org/10.1111/j.1365-277X.2005.00607.x>